

RIIGIKOGU

8. istungjärk **Protokoll nr. 154 (12).**

1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Wabariigi Walitsuse wastamine M. Neps'i küsimise peale merimeeste palkade ühtlustamise asjus teiste riigiteenijatega. — 3. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Hint'i küsimise peale Saaremaa raudtee asjus. — 4. Wabariigi Walitsuse wastamine L. Johanson'i küsimise peale riigiteenijatele ja -töölisele perekonna-abiraha maksmise kohta. — 5. J. Annusson'i küsimine Wabariigi Walitsusele Tallinna tehnikumi asjus. — 6. W. Binsol'i küsimine Wabariigi Walitsusele Sürgawere algkooli ruumide mittewabastamise kohta. — 7. J. Piiskar'i küsimine põllutööministrile maasaajate kõrwale ajutiselt asetatud maaharijate seisukorra kindlustamatuse kohta. — 8. J. Piiskar'i ja J. Tiks'i küsimine põllutööministrile Kabala metsatöölisele kohtade ülesütlemise kohta. — 9. E. i. s. t. p. Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek põllutööministrile Kabala metskonna metsatöölisele ja -ametnikkudele osa palga maksmata pidamise kohta. — 10. E. i. s. t. p. Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Pöögli mõisa maade väljaandmisel ettetulnud wäärnähtuste kohta. — 11. E. Kägu, S. Andrejew'i ja P. Keerdo arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele õpetajate tagakiusamise kohta. — 12. Wabariigi Walitsuse wastamine Eesti sotsiaaldemokraatlise Riigikogu rühma arupärimise peale töö-hoolekandeministeeriumi tegewuse kohta Eesti kirjastusühisuse trükikoja tööseisaku puhul.

Riigikogu koosolek 5. oktoobril 1922 a. kell 10 hommikul.

Kokku on tulnud 77 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K.**

Wirma.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold.**

Walitsuse looshis: kaubandus-tööstus- ja teedeminister **K. Ipsberg**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, sõjaminister **J. Soots.**

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra Juhataja K. Wir-
wastuwõtmine. ma: Awan Riigikogu
koosoleku. Päewakord
on Riigikogu liigetele kätte jagatud. Päewakorra muutmise kohta ettepanekuid ei tehta, loen ta wäljajagatud kujul wastuwõtuks. Riigikogu läheb 1 päewakorrapunkti juurde.

2. Wabariigi Walitsuse wastamine M. Neps'i küsimise peale merimeeste palkade ühtlustamise asjus teiste riigiteenijatega.

Teedeminister **K. Ipsberg:**
Lugupeetud rahwasaadikud! Riigikogu liige härra Neps küsib: 1) mispärast ei leidnud Wabariigi Walitsus wõimalikuks riigi laewadelle merimeestele palka maksta riigiteenijatega ühesugusel alustel, nagu see sündis kunni juunikuuni s. a.? 2) Kui selleks mõnesugused wormaalsed takistused olid, miks ei ole Wabariigi Walitsus asja püüdnud kiires korras lahendada? 3) Kas kawatseb walitsus üldse ülemaltähendatud

merimeeste palgaolusid korraldada 1920 a. kunni tänowuni kestnud põhimõtte järele, see on ühesugustel alustel riigiteenijatega, jaatawal korral, kunas kawatseb ta seda teha?

Küsimiste peale oleks mul ütelda, et Wabariigi Walitsus ei ole merimeestele mitte ära ütelnud sellest palgast, mis neile määratud sai, waid küsimus sai ainult teatawaks ajaks edasi lükatud perekonna-abiraha seaduse põhjal, mis 27. juunil s. a. wastu wõetud ja kus selgesti oli öeldud, et ainult need ametnikud ja riigiteenijad perekonna-abiraha edasi saawad, kes koosseisus ülewal on. Merimehed ei olnud mitte koosseisus ülewal. Teedeministerium esines Wabariigi Walitsusele 22. augustil ettepanekuga, et neid saaks koosseisu üles wõetud. Wabariigi Walitsus wõttis neid 29. juuni 1922 a. seaduse põhjal koosseisu üles ja perekonna-abiraha ning 13. kuu palkade wäljamaksmine on osalt teostatud, osalt teostatakse ta weel. See oleks seletus kõikide punktide kohta.

Juhataja **K. Wirma:** Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

3. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Hint'i küsimise peale Saaremaa raudtee asjus.

Teedeminister **K. Ipsberg:**
Riigikogu liige härra Hint küsib:
1) Kas kawatseb Wabariigi Walitsus Saaremaale raudteed ehitada ehk korda seada? Kui ei, siis

2) mis mõtleb Wabariigi Walitsus teha selle mitmekümne miljonilise waranduse

päästmiseks, mis Saaremaa pooleliolewas raudtees olemas?

Nagu härrad Riigikogu liikmed teavad, wõttis Riigikogu minewal aastal 15. juunil seaduse wastu, mille põhjal Saaremaa raudtee ehitus pidi teostatud saama. Selle seaduse wiimases paragrahwis oli ette nähtud, et raudtee ehitamisega tehakse algust alles siis, kui Saaremaa maakonnawalitsuse ja teedeministeriumi wahel leping on tehtud selle tee kasutamise üle. Saaremaa raudtee warandus oli aga üldse weel waidluse all ja omal ajal, see on 16. juunil 1921 aastal tegi juriidiline komisjon selle kohta otsuse, Kuressaare linnawalitsuse ja Saksamaa sõjawäewalitsuse wahel tehtud lepingu põhjal. Nimelt otsustas juriidiline komisjon, et okkupatsiooniaegse sõjawäewalitsuse lepingu põhjal 4. dets. 1918 a. tulewad Kuressaare linna omanduseks lugeda okkupatsiooni wõimude poolt ehitatud Saaremaa kitsarööpalise raudtee rööpad ühes alusehitustega ja kõige selle juurde kuuluwate ehitustega, kuna küsimus liikuja materjaali kohta lahtiseks jäi. Selle otsuse wastu tõstis teedeministerium protesti, ja asi tuli uuesti arutamise alla ning tuld otsusele, et Kuressaare linna ja Saksa sõjawäewalitsuse wahel tehtud leping tuleb makswaks lugeda.

Wabariigi Walitsus omal koosolekul 20. septembril s. a. kinnitas juriidilise komisjoni otsuse, mille järele raudtee rööpad ja kõik raudtee warustus, wälja arwatud liikuw materjaal, see on wagunid, Kuressaare linnale üle antakse. Sellega on raudtee ehitamine Wabariigi Walitsusel wõimatu. Mis puutub teise küsimisse, siis selle peale wastates pean tähendama, et üks osa sellest juriidilise komisjoni otsusega juba wastatud on. Osa sellest warandusest on Kuressaare linnale üle läinud, liikuja waranduse korraldamiseks on kawatsused tehtud ja kui asi selgib, siis ei wiiwita ma mitte Riigikogu wastawalt informeerimast.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb 3. päewakorra-punkti juurde.

4. Wabariigi Walitsuse wastamine L. Johanson'i küsimise peale riigiteenijatele ja tööliste perekonna-abiraha maksmise asjus.

Töö- ja hoolekandeminister **Chr. Kaarna**: Rkl. Johanson soowib seletust järgmiste küsimiste peale:

1. Kas on Wabariigi Walitsusel tea-

da, et uue perekonna abiraha seaduse maksmahakkamisega üks osa riigiteenituses seiswatest teenijatest ja töölistest, kes oma perekonna koosseisu järele on õigustatud abiraha saama, sellest ilma on jäetud?

2. Kui on teada, siis kas ja kunas kawatseb Wabariigi Walitsus nendele abiraha määrata ehk wastawa täiendawa seaduseelnõuga esineda?

Nende küsimiste peale wastates pean ma järgmist seletama. Riigiametnikkude ja -teenijate koosseisud ei ole meil kahjuks weel kunagi nii kindlad ja selged olnud, et perekonna-abiraha maksmist ja sellesse puutuwait korraldusi ilma waidlusteta oleks wõidud toimetada. Uus, sel aastal Riigikogu poolt wastuwõetud perekonna-abiraha seadus ei lahendanud koosseisude küsimust, waid tõi enesega koguni uusi sekeldusi kaasa. Kui selle seaduse järele perekonna-abiraha maksuma hakati, selgus, et on ametnikka ja teenijaid, kes koosseisudesse ei kuulu ja need wiimased pidid nüüd perekonna-abirahast ilma jääma. Tekkis hulk arusaamatusi ja sekeldusi, kuid Wabariigi Walitsus leidis ka siin pääsetee, seda enam, et Riigikogu poolt eelmisel istungjärgul wastuwõetud seaduse järele Wabariigi Walitsusel õigus on koosseisusid muuta. Nõnda loodab Wabariigi Walitsus, toetades selle õiguse peale, kõikide riigiametnikkude ja teenijate nõudeid selles asjas õiglaselt rahuldada. Seal, kus wastawa nõudmisega Wabariigi Walitsusele warem esineti, on asi juba lahendatud ja riigiteenijad perekonna-abiraha kätte saanud, kuna aga neis asutustes, kes nõudmise walitsusele hiljem ära andsid, asi lahendamisel on. Maksmata ei jäta Wabariigi Walitsus perekonna-abiraha mitte kellegile, kes õigustatud on seda saama. Teise küsimise peale oleks seega juba wastatud, kuid pean siiski tarwilikuks teatada, et Wabariigi Walitsus peab tarwilikuks riigiteenijate ja -ametnikkude palkasid kõrgendada ja esineb juba lähemal ajal wastawa ettepanekuga Riigikogule, nõnda et uued palkanormid 1. jaanuarist peale maksuma hakkaksid. Uue seaduse järele kaoks ära elukalliduslisa ja perekonna-abirahad. Muidugi kaotab siis perekonna-abiraha seadus makswuse.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb 4. päewakorra-punkti juurde.

Küsimise ettekandmiseks on sõna rkl. Annussonil.

5. J. Annussoni küsimine Wabariigi Walitsusele Tallinna tehnikumi asjus. **J. Annusson (töer.)** (loeb): Tallinna tehnikumi tulewase korralduse ja tehnikumi lõpetajate õiguste kohta on wiimasel ajal rohkesti üksteisele wastukäiwaid teateid ilmunud, mis nii seltskonnas kui ka tehnikumi õpilaskonnas eksiarwamisi sünnitawad. Sammud, mis tehnikumi seisukorra selgitamiseks on astatud, on ilma lõpuliku tagajärjeta jäänud; hoonehitamise eeltööde algus on wormilistel põhjustel wiibinud, samuti ei ole teada, kuidas kawatseb walitsus selgitada tehnikumi lõpetajate õiguste küsimust, mille kohta tehnikumi poolt on korduvalt ettepanekuid tehtud.

Palun Wabariigi Walitsuselt seletust, millal kawatseb walitsus Tallinna tehnikumihoone ehitamise eeltöödega algust teha, missuguses seisukorras on tehnikumi lõpetajate õiguste küsimus ja missugused kawatsused on Wabariigi Walitsusel kõrgema tehnilise hariduse alal üldse?

Juhataja K. Wirma: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

6. W. Binsoli küsimine Wabariigi Walitsusele Sürgawere algkooli ruumide mitterwabastamise kohta. **W. Binsol (is.)** (loeb): Läänud aasta augustikuus tegi kohalik ringkonna-walitseja Sürgawere wallawalitsusega

Sürgawere härrastemaja peale müügi eel-lepingu, milles põllutöoministerium kohustuse oma peale wõttis ruumid elanik-kudest wabastada ja maja üle anda wallawalitsusele algkooli sisseseadmiseks. Maja üleandmisel jäi kellegi härra Bock'i tarwitada kolm tuba köögiga. Põllutöoministerium ei ole senni korterit wabastanud, sellepeale waatamata, et wallanõukogu mitu korda on nõudnud lepingu täitmist ja et wõimalik on härra Bock'ile teisi ruume tarwitada anda. Ruumide puudusel ei pääsenud osa õpilasi kooli juba läinud aastal ja ei pääse tänawu samuti. Eeltoodu põhjal palun wastust härra põllutöoministrilt.

1) Miks ei ole senni põllutöoministerium täitnud lepingut Sürgawere wallawalitsusega kooliruumide üleandmise asjus.

2) Millal kawatseb põllutöoministerium kooliruumid wabastada.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu läheb 6. päewakorra-punkti juurde.

7. J. Piiskari küsimine põllutöoministrile maasaajate kõrwale ajutiselt asetatud maaharijate seisukorra kindlustamatuse kohta. **J. Piiskar (is.)** (loeb): Planeeritud mõisadest maade wäljaandmiskordadel paigutati mitmel pool wäljaantawatele kohtadele maasaajate kõrwale ajutiselt teisi maaharijaid, andes nende kätte osa planeeritud krundist. Nende maaharijate olukord on äärmiselt kindluseta ja selguseta, sest nendega ei ole tehtud püsiwamaid lepinguid, ega neile wõimaldatud eluhoonetegi ehitamist, mispärast nad oma majapidamist ei saa kawatseda pikemaks ajaks kui ainult üheks aastaks, mis asjaolu väga ebasoodsalt mõjub nende majapidamise ja elujärje peale üldse. Mitmed eeltähendatud kõrwalmaaharijajast on pidanud wõtma eneste peale ühes teistega mitmesuguseid ühiseid kohustusi, nagu ühine inwentaari muretsemine ja muud, missugused asjaolud raskendawad nende teisale asumist, samuti ka põllupidamisest loobumist. Harilikult on krundid, kuhu sarnased kõrwalmaaharijad on asetatud, märksa suuremad hiljem planeeritud kohtadest, mis asjaolu peaks wõimaldama neid maaharijaid alaliselt asetada nende praegustele elukohtadele kruntide ümberplaneerimise teel.

Eeltoodut silmas pidades palun põllutöoministrilt seletust, kas ja kuidas kawatsetakse kindlustada nende maaharijate seisukorda, kes on asetatud ajutiselt teiste maasaajate kõrwale.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

Küsimise ettekandmiseks on sõna rkl. Tiks'il.

8. J. Piiskar'i ja J. Tiks'i küsimine põllutöoministrile Kabala metsatööliliste kohtade ülesitlemise kohta. **J. Tiks (is.)** (loeb):

Palun põllutöoministrilt seletust järgmistele küsimistele:

1) Mis põhjustel ja kelle korraldusel on tänawu Kabalas (Wiljandimaal) metskonnas metsaülema poolt kohad üles öeldud 23 metsatöölise perekonnale, kellest mitmed 5—9 hinge suured. Kokku 114 hinge ja suurem osa juba 10—20 aastat on elanud oma praegustel metsatööliliste kohtadel,

mille harilik suurus paar Riia wakamaad põldu ja 10—12 wakamaad heinamaad.

2) Mis otstarbeks ja kuidas kawatsetakse tarwitada töölistelt ärawõetawaid maid ja hooneid.

3) Kas ja kuidas kawatsetakse kindlustada kohtadelt äraetawaille tööliste eluaseme ja ülespidamise saamine.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb 8. päewakorra-punkti juurde.

9. E. i. s. t. p. Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek põllutööministrile Kabala metskonna metsatöölilistele ja -ametnikkudele osa palga maksmata pidamise kohta.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Metsade peawalitsuse poolt 17. now. 1920 a. nr. 26806 all Eesti wabariigi metsaülematele saadetud ringkirja põhjal olid alalised metsatöölised

ja metsaametnikud õigustatud saama riiklikku warustust „Riigi Teatajas“ nr. nr. 75/76 ja 135/136 1920 a. awaldatud riigiteenijate warustamise kohta käiwates määrustes kindlaksmääratud normide järel.

Kabala (Wiljandimaal) metskonna metsatöölised ja -ametnikud, kokku 29 töolist ja 15 ametnikku ühes perekondadega, ei ole tänini üht osa warustust wõi warustuse waheraha aja eest 1. maist 1920 a. — 1. maini 1921 a. mitte kätte saanud, see on neil, töölistel ja ametnikkudel, on osa palka juba üle aasta kätte saamata. Tööliste ja ametnikkude sellekohase kirjaliku nõudmise peale 20. juunist s. a. nr. 413 ei ole metsade peawalitsus tarwilikuks pidanud senni wastatagi.

Pidades sarnast tööliste ja ametnikkude nii kui nii wiletsa palga aastate kestes mitte wäljamaksmist hoolimatuks tööliste kurnamiseks, paneb E. i. s. t. p. Riigikogu rühm Riigikogule ette pöörduda põllutööministri poole järgmise arupärimisega:

1. Kas on põllutööministril teada, et Kabala metskonna metsatöölilistele ja -ametnikkudel on 1920 ja 1921 aasta palgast osa kätte saamata.

2. Kas ja kunas kawatsetakse tööliste ja ametnikkudele saamata palga-osa wälja maksta.

3. Kas kawatsetakse wastutusele wõtta need, kes süüdlased, et Kabala

metsatöölised ja -ametnikud oma palka õigel ajal ei ole kätte saanud.

Palume wõtta see arupärimise-esis Riigikogu ligema arupärimis-koosoleku päewakorda.

E. i. s. t. p. Riigikogu rühma nimel

(Allkirjad) J. Piiskar.

J. Tiks.

W. Binsol.

Arupärimise-ettepaneku põhjendami-seks on sõna rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Wiljandimaal Kabala metskonnas oli 1920 ja 1921 aastal metsatööliliste perekondi kokku 29 ja 15 ametnikku. Seda silmas pidades, et nad riigitöölised olid, makseti peale hariliku palga osa palka natuuras, warustuse näol, nagu seda sel ajal riigiasutustes riigiametnikkudele ja -teenijatele anti. Metsade peawalitsuse ringkirja põhjal 17. nowembrist 1920 a. tehti korraldus, et neid metsatöölisi kõigi teiste riigiteenijatega ühel alusel warustada. Tähendab, neile tuli niisamuti wälja anda toiduaineid, aasta kohta ülikonna täis riidet, 25 arsinat pesuriidet iga ametniku ja töölise kohta, siis üks paar saapaid ja tallanahka, sest selle asemel, et palka tõsta, hakati osa palka toiduainete näol maksma, andes neid odawamate hindadega. See warustus oli elukalliduslisana üks palgaosa. Kabala metskonna töölilistele ja ametnikkudel on aga suur hulk sellest palgaosast saamata jäänud. Nimelt on saamata 44 töölise ja ametniku kohta ühes perekondadega 20 paari saapaid, 28 paari taldu, 324 arsinat ülikonnariidet, 465 arsinat pesuriidet, 8½ puuda seepi, 170 pakki tikke, 16 puuda nisu, 5 puuda rukkid, 28 puuda heeringaid ja 16 puuda margariini. Kui seda raha peale ümber arwata ja 44 töölise perekonna peale jagada, siis selgub, et õige tuntaw palga-osa neil saamata on. Töölised on senni oodanud, aga mingisugust selgust sellesse küsimusesse ei ole tulnud. Täna wu suwel juunikuus, nimelt 20. juunil, pöörasid nad kirjaga metsade peawalitsuse poole ja palusid, et küsimus lahendataks ja neile puudu w palgaosa wälja maksetaks, mille saamiseks neil õigus on. Senni ei ole sealt poolt mingisugust wastust antud. Nähtawasti tahab metsade peawalitsus toimetada sama printsibi järel, nagu kawatsetawat teha näituseks rekwireerimise küsimuses, kus tahetakse neile talunikkudele, kes oma rekwisitsiooni

kohustusi korralikult ei täitnud, wõlg kinkida. Siin tahetakse neile töölistele, kellel õigel ajal palka wälja ei maksetud ja kes palganõudmisega wiivitasid, osa palka maksmata jätta, karistuseks selle eest, et nad omal ajal liig wastutulelikud olid ja päewa pealt oma teenitud palka wälja ei nõudnud. Metsade peawalitsus näitab sarnaselt toimetades wäga palju hoolimatust oma teenistuses olewate ametnikkude wastu üles, nagu tema seda ka teistel kordadel teeb. Metsade peawalitsus on Eestis ametkond, kelle wastu 10kern kaebtusi ja rahulolematusi on, kui ühegi teise ametkonna wastu ja sama hoolimatust on tema ka siin näidanud tööliste wastu.

Siin wõidakse nüüd küsida, et mispärast töölised siis ei ole asunud kohtuga nõudma seda, mille peale neil õigus on. Aga kui silmas pidada, et siin terwelt 44 inimest on, siis raskendab see teatud wiisil kohtukäimist. Ja teiselt poolt, mis ootab siis walitsus, et tööline walitsusega, kes ometi oma kohustused korralikult peaks täitma, kohtuteel asju õiendama peab. Pealegi wõib siin tekkida tööliste seas arwamine, et kui juba walitsusega kohut käima hakata, siis wõimalusi leitakse, kuidas sellest mööda saada, et töölistele õigust mõista. Meie arwates peaks walitsuse asutused wähemalt niipalju kohustust oma teenistuses olewate isikute wastu üles näitama, et neid mitte sundida teenitud palka kohtuteel nõudma. Et wõimaldada wastawale ministeeriumile seletust anda, millest sarnased asjaolud tingitud on, ja kas mõeldakse neid üldse korraldada ja mil teel, selleks ongi esitatud meie arupärimine. Panen ette, seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääl etatakse.) Ettepanekut toetasid 22 Riigikogu liiget, sellega on arupärimise-ettepanek tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. E. i. s. t. p. (Arupärimise-ettepaneku tekst: Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Pöögli mõisa maade wäljaandmisel etteahnutud wäärnähustude kohta. „Pöögli mõisa maad (Pärnumaal) anti 1920 a. kewadel mõisatöölisest moodustunud maaharijate ühingu kätte. Mõisa planeerimisel ja wäljaandmisel 1921 a. kewadel läksid kõik kohad ühingu-liigete kätte,

kuna eesõigustatud maasaajad oma õigust ei tarwitanud. Hiljem nõudis põllutööstusminister mõne kohaliku sõduri protesti tõttu Pöögli wallawalitsuselt uute kandidaatide ülesseadmist planeeritud kohtadele, mis ka sündis. Selle tagajärjel jäid seitse endist maasaajat kohtadest ilma. Peale selle määras Pärnu maakonnawalitsus omalt poolt weel kolm uut maasaajat. Endised maasaajad andsid kaebtuse uute kandidaatide määramise wastu Riigikohtusse (aprillis 1922). Et küsimus oli läinud kohtu lahendada, siis lükkas põllutööstusminister oma korraldusega 6. aprillist s. a. nr. 2613 kohtade uutele asunikkudele kätteandmise edasi kunni Riigikohtu otsuseni.

28. aprillil s. a. ilmus aga koha nr. 3 uus kandidaat kapten P. Uniwer ühes kohaliku ringkonnawalitsejaga kohale ja nõudis tähendatud koha kätteandmist põllutööstusministri abi härra Raamot'i sellekohase korralduse põhjal. Sennine selle koha pidaja Joh. Lippert sõitis isiklikult põllutööstusministri asja selgitama. Ministeeriumis ütles talle härra Raamot' minge koju ja tehke rahulikult oma tööd — kohta ei wõta Teilt tänawu keegi. See toetus anti 29. aprillil, aga juba 3. mail hakkas härra Uniwer oma kraami kohale wedama ja asus warsti maad harima kohalikkude wõimude loal, mis põhjeneda härra Raamot'i korralduse peal.

17. mail teeb aga põllutööstusministri maakorralduse peawalitsuse juhataja korralduse (kiri nr. 4386) — härra Uniwer politsei wõimuga maaharimiseks kõrwaldada. Härra Uniwer jättiski seda puhku töö seisma ja Joh. Lippert asus maad edasi harima ning suiwilja külwama.

Kuid 7. juunil ilmus härra Uniwer ühes kohaliku ringkonnawalitsejaga kohale ning wiimane teatas, et härra Raamot'i korralduse põhjal koht nr. 3 siiski härra Uniwer'ile kätte antakse. Lippert wõiwat saada ainult osa maad ja ruume ajutiselt kasutada kokkuleppel Uniwer'iga. Kokkulepet ei saawutatud, sest tingimised olid Lippert'ile wastuwõtmatud. Lippert kõrwaldati ja Uniwer asus kohta pidama. Hiljem, 7. septembril lubas Uniwer Lippert'ile kätte anda ainult maasolewad kartulid ja wiljaseemne, muu saagi aga kõik enesele pidada.

Kui Lippert septembrikuul jälle põllutööstusministri ilmus, siis seletanud härra Raamot, et see asi olla nii sassi läinud, et teda keegi enam lahendada ei

suuda ning saatnud Lippert'i teise ametniku juurde, kes lubanud talle tema poolt külvatud suiwilja kätte anda, kuna rukis, hein ja muud Uniwer'ile jääks.

Silmas pidades, 1) et põllutööstusministeerium on Lippert'i kohast lahti kangutanud ja uue kandidaadi kohale asetanud enne küsimuse lahendamist Riigikohtus, missugust sammu ministeerium teiste kohtade suhtes ise ka õigeks ega võimalikuks ei pea, nagu selgub ta sellekohasest korraldusest, 2) et Joh. Lippert'il kui hariilikus korras maadsaanud asunikul, peaks olema õigus temale antud koha kasutamiseks senni, kunni pole temaie maaandmine tühistatud kohtu poolt ja 3) et samalaadilised wäärnähtused on ette tulnud ka mitmes teises mõisas, näituseks Kaubis, paneb E. i. s. t. p. Riigikogu rühm ette Riigikogule pöörduda Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1. Kas on Wabariigi Walitsusel teada Pöögli mõisa maade wäljaandmisel tekkinud olukord, eriti põllutööstusministeeriumi üksteisele wastukäiwad korraldused koha nr. 3 suhtes?

2. Kuidas kawatsetakse lahendada tekkinud olukorda ja rahuldada kahjusaaajaid?

3. Mis kawatsetakse teha, et sarnased wäärnähtused likwideeritaks ja nad enam ei korduks?

4. Kas kawatsetakse wastutusele wõtta need, kes süüdlased sarnases asjaajamises?

Palume wõtta see arupärimine Riigikogu ligema arupärimis-koosoleku päewakorda.

Tallinnas, 4. okt. 1922 a.

E. i. s. t. p. Riigikogu rühma nimel

(Allkirjad) J. Piiskar.

W. Orras.

J. Tiks.

W. Binsol.“)

Ettepaneku põhjendamiseks on sõna Riigikogu liikmel Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): See arupärimine käsitab küsimust jälle sellelt alalt, mille kohta ühel Riigikogu koosolekul tähendati, et arupärimistega ainult suured küsimused nii ütelda väikseks tehtawat, laiaks tallatawat ja ei saadawat kätte, mis tarwis. Meie asume aga, nagu sel korralgi, endisel seisukohal, et senni kunni need wäärnähtused edasi kestawad, oleme meie sunnitud jälle neid küsimusi uuesti esile tooma. Arupärimine puudu-

tab wäärnähtusi, mis maad on leidnud Pärnumaal Pöögli mõisa planeeritud kohtade wäljaandmisel nende tulewastele asunikkudele. Nagu arupärimise tekstist näha, on seal ette wõetud teistkordne maade wäljaandmine. Esiti anti mõis planeerimatult maatööliste maaharijate ühingu kätte kasutada. Ühtlasi seati wallanõukogu poolt kandidaadid üles maasaajateks. Muuseas peab siin rõhutama, et selle mõisa maade saamises ütlesid lahti mõned eesõigustatud maasaajad, kellele küll maad pakuti, wähemalt nende tähelpanu selle peale juhiti, et neil on õigus sealt eesõigustatud korras maad saada. Aga, et nad seda õigust, nagu tähendatud, ei tarwitunud, siis seati seaduslikus korras wallanõukogu poolt üles kandidaadid, kelleks said maaharijate ühingu liikmed, kelle kätte mõis tegelikult kasutada oli antud. Maareformi teostamise määruste § 43 ütleb: „Maaharijate ühingu liigetel, kes oma maid korralikult hariwad, on ühingu käes tarwitada olewa maa wäljaandmisel üksikute majapidamistena eesõigus maasaamiseks.“ Nii olid saanud ka need maaharijad teatawas mõttes eesõigustatud maasaajateks. Alles hiljem, kui mõis juba planeeritud oli ja kohad asunikkudele kätte antud endiste korralduste ja otsuste põhjal, tulid mõned eesõigustatud maasaajad ka sealt maad saada. Nad olid protesti saatnud põllutööstusministeeriumile. Põllutööstusministeerium kirjutas ette wallanõukogule uuesti kohtade jagamist ette wõtta. Kõige pealt ei ole selge, missugusel alusel ja mis põhjal põllutööstusministeerium sarnase sammu ette wõttis. Põllutööstusministeeriumi korralduse tõttu jäid 7 asunikku ilma maata, et eesõigustatud maasaajale maad anda. Maad anti ka nendele, kellele enne maad pakuti, aga kes seda enne wastu ei wõtnud, kes oma õiguse wähemalt sellest mõisast maad saada, sellega ära kaotasid. Kui neile hiljem siiski maad anti ja ühtlasi osa endisi asunikka ilma maata jäeti, siis tekkis selle tõttu teataw wastolu. Esimesed maasaajad leidsid endid õigustatud olewat eneste käes maad edasi hoida ja teiselt poolt nõudsid uued kandidaadid maid kätte. Esimesed maasaajad andsid asja Riigikohtu lahendada. Aprillikuu lõpul, see on nimelt 28. aprillil selgus aga, et üks uutest kandidaatidest, nimelt kapten Uniwer on hakanud oma kohta kätte nõudma. Tema oli saanud põllutööstusministri abilt härra Raamo'ilt korralduse, mille põhjal koht talle kätte antakse. Esimene selle koha omanik, asunik Lip-

pert oli niisamuti, nagu teisedki 10 asunikku, asja Riigikohtu lahendada andnud ja imestas, et miks just tema kohta ära võtta kawatsetakse. Ta sõitis Tallinna, kus ta härra Raamotilt teada sai, et härra Uniwer'ile wolitused koha kohta ainult selleks kätte on antud, kui koht wabaks saab. Seda seletust arwesse wõttes, asus Lippert jälle põldu harima. Mõni päew hiljem aga, maikuu esimestel päewadel, hakkab härra Uniwer oma kraami kohale wedama ja tõendab, et põllutöoministri abi härra Raamot'i korraldusega olla temale 1. maist koht kätte antud. Lippert'il ei jäänud muud üle, kui uuesti wõimude poole pöörata, et küsimusse selgust tuua. Sel puhul kirjutab Pärnumaa riigimaadeülem järgmise kirja: „Teise ringkonna walitsejale. Siin juures kapten Uniwer'i palwekirja saates palun Teid koha peal Uniwer'i nõudmise täitmist nii kauaks tagasi hoida, kunni Riigikohtu otsus selles asjas kindlaks jääb. Uniwer'il asi selgeks teha, et meie siin teisiti toimetada ei saa ja peame kinni pidama.“ See kiri on dateeritud 5. maist 1922 a. nr. 758 all.

Uniwer peab aga kohta enese käes edasi, harib põldu ja ei tee sellest korraldusest wäljagi. Lippert'i uue seletuse peale ministeeriumis tuleb 17. mail põllutöoministeeriumi maakorralduse peawalitsuse juhatause korraldus, mis käsib Uniwer'i kohast lahkuda ja kui ta seda ei tee, siis politsei abil wälja tõsta. Uniwer ise tegelikult põldu ei harinud, waid seda tegi tema wend. Wiimane, seda korraldust arwesse wõttes, jättiski töö seisma, ja Lippert jätkas maaharimist nii nagu kord ja kohus — külwas seemet jne. Kuid asi ei lõppenud weel sellega, waid 7. juunil ilmus uuesti härra Uniwer jällegi ühes kohaliku ringkonnawalitsejaga, kes teatas, et härra Raamot'i otsuse järele siiski koht Uniwer'ile anda tuleb. Jälle asus Uniwer põldu harima. Nii olid kewade kestes seda kohta harinud alguses Lippert, siis Uniwer, siis Lippert ja siis jälle Uniwer. Nii siis neli wahetust ühe ainukese kewadise põlluharimise perioodi jooksul. Siit peale jäi koht Uniwer'i harida, tema tegi heina jne. Kuid sellega ei olnud weel küsimus lõpetatud, waid nüüd hakati kokkulepet sobitama kahe wõistleja wahel. Nõuti, et Uniwer ja Lippert eneste keskel kokku peaksid leppima selle üle, missugused maaosad ühe kätte jääwad ja missugused teise kätte lähewad. Ringkonnawalitseja poolt oli tehtud mingisugune kawatsetaw le-

ping, mille sisu see on, et Lippert oleks saanud tagasi rukkiseemne, osa maha pandud kartulid, ühe osa suwewilja alla külitud põldu ühes wiljaga, niisama ka loomade karjamaa ja ühe osa heinamaad. Selle kawa alusel ei saadud siiski kokku leppida, sest ühelt poolt, nimelt Uniwer'i poolt tehti kategooriliseks nõudmiseks, et see leping wõib maksta ainult senni, kunni Riigikohus otsuse teeb. Tuleb otsus, näituseks, augusti- ehk septembrikuul, siis peab leping kohe katkema. Tähendab, lepingus oli ka punkt sees, mis tema küsitawaks teeb. Sellepärast ei saanud Lippert seda wastu võtta. Hiljem, augustikuul selgus läbirääkimiste puhul, et ministeerium omalt poolt toetab juunis tehtud ettepanekut, mis Lippert'ile teatawa osa wilja tagasiandmist nõuab. Uniwer ei olnud kuidagi sellega nõus ja lubas Lippert'ile ainult teatawa osa kartulid, mis wiimane maha oli teinud ja wiljaseemne, kõigest muust aga ütles ta ära.

Kui septembri algul Lippert jälle tuli ministeeriumi seda küsimust selgitama ja jälle pööras härra Raamot'i poole, siis teatas wiimane, et see asi on juba nii segamine läinud, et tema seda enam oma lahendada ei wõta ja saatis Lippert'i ühe teise ametniku poole, nimelt härra Männik'u juurde — ma kahjuks ei tea, mis kohuseid härra Männik täidab. Härra Männik tegi nüüd salomonliku otsuse, et Lippert peab saama oma wilja kätte ja kui pooled mitte kokku ei lepi, siis wõetakse koht nende mõlemate käest ära ja antakse kellegile kolmandale. (N a e r k e s k e l j a p a h e m a l p o o l.) Kuidas seda Salomoni otsust nüüd täide wiia taheatakse, ja kas tõesti sel puhul, kui Uniwer oma lõpuliku „ei“ juurde jääb, koht mõlemalt ära wõetakse, selle kohta puuduwad andmed.

Meile paistab selle asja juures kõige pealt imelik see, et härra Raamot, kes seda asja kewadest saadik on ajanud, üksteisele wastukäiwaid korraldusi on teinud. Härra Raamot on nähtawasti asunud sellele seisukohale, et kõige parem kohtumõistja on see, kes kõigile, kes tema poole pööravad, ütleb — Sinu asi on hea ja õige, mine rahuga koju, nemad ei tohi Sulle midagi teha. Tuleb teine pool tema juurde, siis ütleb tema just niisama. Sellest meetodist nähtawasti olenewad need härra Raamoti üksteisele wastukäiwad korraldused. Kes aga härra Raamot'i poole pööras, sellele anti õigus,

ilma et oleks silmas peetud seaduslisi norme wõi teatawat joont, kuidas seda küsimust lahendada saaks.

Meie arupärimise lõpul on tähendatud, et seda arupärimist esitama ei ole sundinud meid mitte ainult see, et Pöögli mõisas sarnased nähtused ette on tulnud, vaid et ka mitmes teises kohas on olnud samalaadilisi nähtusi. Mina ei taha hakata hulka näitusi tooma, kuid peatan siiski ühe samalaadilise nähtuse juures, mis on pärit sealtsamast Pärnumaalt. Kui Kaubi mõis wälja jagati, siis oli seal üks sõduri perekond Lond'id, kes arwas enesel õiguse olewat eesõigustatud korras maad saada, sest nende poeg oli Heinaste all wõitluses langenud. Mingisuguste asjaolude pärast ei olnud see asi aga päris selge ja nimelt kaheldi, kas mitte Londi poeg ei ole waenlase poole üle jooksnud, ja selle tõttu igasuguse maasaamise õiguse kaotanud. Lond jäigi maast ilma. Hiljem selgus aga, et tema poeg on siiski lahingus langenud ja selle tagajärjel anti temale õigus kohta walida. Lond walis koha, mille peal asus juba sõdur Türk. Ma jätan selle küsimuse arutamata, kas see õige samm oli wõi mitte, seda oleks pidanud need lahendama, kelle kohus see oli, kuid fakt on see, et tema walis koha, millel asus sõdur. Kui see samm oli seaduslikult jõusse astunud, tulid ringkonnawalitseja, politsei ja Pärnu maakonnawalitsuse liige ja tõstsid Türk'i kohalt wälja 20. augustil 1922 a. Selle tagajärjel sõitis Türk Tallinna põllutöoministeeriumist enesele õigust otsima. Ministeeriumist tuli jalamaid telegramm, Türk kohale tagasi asetada.

Kuidas wõiwad niisugused korraldused sündida? Kui oli esiteks koht antud Türk'ile, siis ei oleks teda enam pidanud antama Lond'ile, ei oleks pidanud esimest maasaajat kõrwaldatama. Kui aga see samm õige oli, ja koht seaduslikes korras Lond'ile sai, ja Türk õieti wälja tõsteti, mispärast siis ministeerium oma telegrammiga wastupidise korralduse tegi ja Türk'i kohale tagasi pani? Ei ole aga mingisugust kindlustust, et kui Lond omakorda ministeeriumi sõidab, et siis jälle telegramm tuleb, ja Türk jälle wälja tõstetakse ja Lond kohale paigutatakse jne. ilmotsata.

Waadake, kui põllutöoministeeriumis sarnast maapoliitikat aetakse, siis on see onupoja-poliitika, nagu seda Uniwer'i ja Lippert'i wahekorras näha, kus nähta-

wasti selle tõttu, et härra Uniwer kapten on, ja et temal suuremad sidemed on, kuna Lippert ainult endine mõisatööline on, Uniwer'il korda läks ennast maksma panna isegi siis, kui kandideerisid 19 maasaajat, kellel samasugused õigused kuid ennast maksma panna ei saanud. Eriti aga Türk'i ja Lond'i wahelises asjas paistab silma, et ministeerium tõepoolest ei tea, mis ta teeb, ja nagu ma tähendasin, seda rahuldada püüab, kes isiklikult tema poole pöörab. Et need asjad ministri abi, härra Raamot'i käest läbi on läinud, siis pean ma küll ütleva, et härra Raamot on nähtawasti just sarnasele seisukohale asunud, et kes isiklikult tema poole pöörab, sellele tullakse wastu, olgu tagajärjed ükskõik missugused. Minu arwates ei tohiks sarnased nähtused mitte ette tulla, sest see wõtab igalt maasaajalt kindlustuse ära, et nemad üldse saawad oma maa peale pidama jääda. Sarnasel korral ei ole siis ime, kui maad wõtab maakurnamine ehk lihtsalt inimesed walguwad teistele aladele. Selle tagajärg on muidugi see, et kohad jääwad wiimaks wabaks ja keegi ei söanda nendele asuda. Siis on aga härra Raamot'ile ligidalolew ringkond see, kes hakkab maid kokku ostma mõisadeks.

Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes ja rõhutades, et need nähtused ei ole mitte üksi neis kahes mõisas ette tulnud, mis arupärimises nimetatud, vaid et siin palju laiemas nähtusega, nii ütelda praeguse maapoliitikaga tegemist on, mida maa wäljaandmise juures aetakse, teen ettepaneku seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääl etatakse.) Kaugelt üle 25 Riigikogu liikme toetawad seda arupärimise-ettepanekut, sellega on see arupärimine wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

11. E. Kägu, S. Andrejew'i ja P. Keerdo arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele õpetajate tagakiusamise kohta.

(Arupärimise-ettepaneku tekst: „Käesolewa aasta algul tagandati haridusministri poolt Tallinna õpetajate seminari õpetaja Jansen. Augustikuul „registreeriti lahti“, see on, kõrwaldati ametist, Tallinna linna algkooliõpetaja Janson. Neil päewil wõttis haridusministeerium wastutusele Järwa ja Lääne õpetajateliitude

juhtiwad tegelased selle eest, et nad julgised wäga tagasihoidlikult protesti awaldada haridusministri Baueri ringkirja wastu, mis õpetajatelt tsaariaja eeskujul nõuab poliitilise ustawuse tunnistust.

Nimetatud õpetajate tagakiusamised, mis paraku mitte ainsad pole, iseloomustawad praeguse haridusministri kristlikku kursi, mis oma ülesandeks seab kooli kõige tagurliisemat waimu istutada, seks iga õpetajat kõrwaldades, kes mitte küllalt selgelt maaliitlik-kristlikku meelsust ei awalda, see on, kes kooli mitte küllalt kindlalt ära ei kasuta, et õpilasi wabrikantide, rikaste majaperemeeste, kaubahärrade, börsemängijate, mõisnikkude, kirikhärrade ja suurtalunikude ning teiste walitsewate kihtide waranduse wahtideks ning töörahwa waenlasteks kaswata.

Allakirjutajad panewad Riigikogule ette pöörata lähemal koosolekul arupärimisega Wabariigi Walitsuse poole:

1. Mis mõtleb walitsus ette wõtta seks, et õpetajate tagakiusamist lõpetada ja tagandatud õpetajatele jälle sennist tegewust wõimaldada?

2. Kas mõtleb walitsus wastutusele wõtta isikuid, kes süüdi demokraatlise wabariigi kooli ärakasutamises maaliidu ja kristliku erakonna tagurlistes püüetes?

4. oktoobril 1922 a. Tallinnas.

Riigikogu liikmed:

(Allkirjad) E. Kägu.
S. Andrejew.
P. Keerdo.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Kägu'l.

E. Kägu (kom.): Siin on mitukümme korda räägitud, missugune olukord walitseb praegu meie pahempoolsete õpetajate tagakiusamiste alal. Parempoolsed erakonnad tegid walimiste ajal enestele mingisuguse paradiisi, kus ei pidanud olema takistust ei usus, ei poliitilises meelsuses, et meil on wabad kõik, ei ole kellegil takistust. Meie ei nõua selles paradiisis temalt elupuid ega igawest päikesepaistet, waid meie nõuame töörahwale tükk leiba, ulualust ning haridust. Siin ei maksa tõendama hakata, missuguses olukorras on meie kehwen töolisteklass haridusega. Täna on jutt just wiimastest ja toonitatakse, et algkool on kõigile sunduslik, igauks peab seal käima, kuid neid asja-

olusid ei ole arwesse wõetud, kas ka sinna tõesti minna saab. On maksma pandud koolisundus, et on tarwis sinna minna, kuid kas sinna tõesti minna saab, sellest ei tehta wäljagi. Kuid aga kauge male on weel mindud, sest koolid tahtakse teha praeguste walitsewate klasside poolt mingisuguseks lehmalaudaks, et sinna sisse panna loomad ja nendele täiesti kindel kubjas panna, kes neid mitte liigutada ei lase. Meie koolidega tahtakse teha seda, et neid koolilapsi, alaealisi lapsi, seal sees täiesti kindla kubja käe all kaswata, et nad ei saaks iseseiswateks, mõtlejateks inimesteks kaswada, waid oleks ainult tõmmata ja lükata hallparumite käes. Seda wõime meie näha järgmistest asjaoludest: mispärast lasti lahti Tallinna seminaari õpetaja Jansen? Mis asjaolu sundis teda lahti laskma? Asjaolu oli see, et ta, kui kooliõpetaja, ei kaswatanud tulewaseid kooliõpetajaid orjawaimus ega nende luulejuttude põhjal, mis püüawad tõelisest teadusest eemale sihtida. See inimene ei tahtnud seda teha, ei tahtnud õpilasi õpetada mammonajumala kuju ees põlwitama ning sellepärast oldi teda sunnitud lahti laskma. Niisamasugune lugu oli IV algkooli õpetaja Janson'iga. Mispärast äeti tema kooli pealt minema? Tema lahtilaskmise puhul tuuakse ette wäide, et tema ei olla küllalt erapooletult õpetanud ühte kui teist ainet, kuna aga kooliwalitsuse ja haridusministeeriumi wahelistest kirjadest hoopis teist wälja lugeda wõis. Mina seda siin pikemalt seletama ei hakka, waid ütlen ainult, et kui praeguse demokraatlise korra juures inimene ühte teist ainet oma parema arusaamise järele õpetab, siis öeldakse, et Sina sinna ei kõlba, sest et Sa mitte nii tööd ei tee, kui teised. Nii on lugu ühe kui teise asjaga. Kuid, mis meie näeme? Kuhu tahab sellega kristlik haridusminister tüürida? Temale paistawad kõik õpetajad kommunistid olewat, kes mitte nii, kui tema, ei õpeta, kes ei ole põllumeestekogu pulliühisuse sekretäär ehk papikepi kandja. Kui aga keegi tahab iseseisew olla ja ei taha mitte igasuguse maaliitlase ja kogupõllumeeste pulliühisuse näpunäite järele talitada, siis ei kõlba ta mitte kooliõpetajaks, siis on ta maailma kurjategija. Walitsewad klassid teewad kooli ikka oma kihutusaparaadiks. Mitte ainult oma noorsugu ei püüa teie wabrikant-maaliitlikus waimus üles kaswata, waid teie püüe on ka meie töörahwa lapsi tulewasteks „Edu“ nuhkideks õpetada.

Meie arupärimine on sihitud kõigi walitewate erakondade ja ka sotside wastu, kõigi nende wastu, kelle süü läbi püsib praegune nurjatu demokraatline kord.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu liige Kägu! Ma palun riigi kohta mitte haawawaid ütelsi tarwitada. Teen Teile hoiatuse.

E. Kägu (kom.): Meie kutsume kõiki õpetajaid ühinema selle arupärimisega. Ainult siis on tagajärgi sellel arupärimisel, kui kõik õpetajad liituvad kindlalt rakkuskätega ja wõitlusse astuwad oma õiguste eest. Iga õpetaja peab aru saama, et tema täiesti kaitseta on. Embkumb, kas ta peab oma arusaamise ära salgama, peab olema sõnakuulelikuks teendriks hallparunitele ja teistele suurnikkudele, kepikandjaks pappidele wõi ta lendab koolimajast wälja...

Juhataja K. Wirma: Seda ei ole mitte päewakorras. Ma kutsun Teid päewakorra juurde.

E. Kägu (kom.): Kuidas saan ma siis arupärimist põhjendada? Kui ma tahan ette kanda, kuidasmoodi neid õpetajaid taga kiusatakse, kes mitte maaliitlise ilmawaatega pole, siis öeldakse, et see pole päewakorras.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu liige Kägu! Ma palun Teid minuga mitte waielda. Kodukorra põhjal teen Teile teise hoiatuse.

E. Kägu (kom.): Teiega siin pikemalt waidlema ei hakka, waid ütlen ainult ühte, et see on alaline wägistamine juhatajate poolt.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Seda arupärimise-ettepanekut on toetanud ainult 15 Riigikogu liiget, seega on ta tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

12. Wabariigi Walitsuse wastamine Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale töö-hoolekandeministeeriumi tegewuse kohta Eesti kirjastusühisuse trükikoja tööseisaku puhul.

Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Austatud Riigikogu liikmed! Eesti sotsiaaldemokraatlike Riigikogu rühma esitajad, kirjeldades tööseisakut ja selle põhjusi Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikojas, ütlevad: „Juhatuselt rahulda-

wat wastust mitte saades, pöörasid tööliised jaoskonna töökaitse kommissari poole ettepanekuga wahetalitust tekkinud tüliküsimuse lahendamisel oma peale wõtta ja jätsid 21. septembril töö seisma.

Maksawa seaduse järele on töökaitse kommissar kohustatud tüli lahendamiseks wahetalitust oma peale wõtma ja kokkuleppe asutust ellu kutsuma, kui ükski pool tema poole wastawa soowiawaldusega pöörab.

Käesolewal juhtumisel on mõlemad pooled töökaitse kommissari poole pööranud, kuid kommissar ei ole oma kohustusi täitnud.

Nii on tööliised trükikoja juhatus ja töökaitse kommissari tegewuse tagajärjel streikijate seisukorda asetatud. Töölised tulewad ühtlasi kaebtused, et isegi selle, trükikoja juhatus poolt wäljakutsutud streigi läbiwiimisel streigiõigust politsei poolt kitsendatakse, nimelt takistatakse niinimetatud streigiposte wälja panna.“

Sel põhjusel pööratakse arupärimisega töö-hoolekandeministri poole. 1) Kas on töö-hoolekandeministril teada, et Tallinna Eesti kirjastusühisuse juhatus ja selle trükikoja tööliised pöörasid 20. septembril s. a. töökaitse kommissari poole ettepanekuga tüllahendamiseks wahetalitust oma peale wõtta, missugusele ettepanekule kommissar seaduses ettenähtud käiku ei annud?

2) Kas on töö- ja hoolekandeministril teada, et ka käesolewal korral tööliste streigiõigust seaduswastaselt kitsendatakse?

3) Kui töö- ja hoolekandeministril ette toodud asjaolud teada, mis mõtleb tema ette wõtta Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikoja juhatus ja trükikoja tööliste wahel tekkinud tüliküsimuse lahendamiseks ja tööliste streigiõiguste kindlustamiseks?

Kirjalikule arupärimise-ettepanekule lisas juurde arupärimise põhjendaja Riigikogu liige härra Palwadre, et tema näeb selles juhtumises kawakindlat ettewõtjate pealetungimist töölisteklassi, kui niisuguse peale, et sennist kollektiiv-lepingut tühistada. Weel enam, härra Palwadre pidas wõimalikuks oletada, et sel juhtumisel tegemist on mitte üksnes kommissari tegewuseta olekuga, waid ka sellega, et töö- ja hoolekandeministeerium üksnes ettewõtjate huwisid kaitseb, jäädes rahuliseks pealtkuulajaks isegi siis,

kui ettewõtjad töölisi seaduswastaselt uulitsale heidawad ja politsei streigiwabadust rikub. Nii siis ühe tööseisaku puhul mitu süüdistust: 1) kommissari tegewusest olek, 2) ettewõtjate toetamine ja 3) streigiwabaduse rikkumine.

Et selgusele jõuda, kuiwõrd kommissari tegewus seaduslik oli ja kas töökaitse kommissar oleks wõinudki rohkem teha, kui ta tõelikult teinud on, pean tarwiliuks ette kanda järgmist, mis minu poolt ja minu korraldusel toimepandud juurdlusel selgus.

Esimest korda on Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikoja töolistewanemad töökaitse kommissari poole pööranud 21. septembril, aga mitte 20. septembril, nagu arupärimises tähendatud, küsimisega, kas kollektiiv-leping, mis Tallinna Eesti kirjastusühisuse ärijuhi härra Uibopuu poolt alla kirjutatud, maksew on ka sama ühisuse trükikoja kohta, mis teistes ruumides asub, mille peale kommissar jaatawa wastuse annud ja mispeale tööliste esitajad tema juurest lahkunud. Pärast seda, samal päewal, on ka kirjastusühisuse ärijuhatus poolt telefoniteel kõneldud töökaitse osakonna ametnikuga ja sama päewa õhtul, umbes kella poole seitsme ajal on töökaitse osakonna ametnik trükikotta ilmunud. Tema tutwunenud seal koha peal asja seisukorraga ja jõudnud otsusele, et poolte seisukohad väga kategoorilised, väga lahkuminewad on: Töölised nõuawad tungiwalt, et neid uutesse ruumidesse lastaks, trükikoja juhatus poolt aga wastatakse seletusega, et ruumid alles awamata on, et seal alles sisseseadmise töid tehakse ja korraldatakse trükikoda. Töölised ütlevad, et kui nende nõudmisi ei täideta, siis nemad tööd ei tee. Ka selle awalduse peale ei pea ärijuhatus wõimalikuks töölise nõudmisi täita, ja töökaitse osakonna ametnik, ära nähes, et poolte wahel, vähemalt sel puhul, mingisugust kokkulepet tulemas ei ole ja kokkuleppe saawutamiseks mingisugused läbirääkimised tagajärgi ei wõi anda, andis töölisele nõu, kas tööle hakata, ehk kui nad tööd teha ei taha, trükikojast ära minna.

22. septembril, teada saades, et trükikoja juhatus ka teist wahetust töölisi hommikul tööle pole lasknud minna, lututades wärawaid, mille kaudu töölised töökodadesse pääsewad, ning andes kojamehele käsu töölisi wärawast mitte läbi lasta, läinud esimese jaoskonna töökaitse

kommissar, härra Kisper, ühes teise jaoskonna töökaitse kommissari härra Põllupüü'ga ja trükitöölise liidu esimehe härra Laks'iga nimetatud trükikoja ärijuhi härra Uibopuu juurde. Wiimane teatanud, et 21. sept. nõudnud töolistewanemad temalt lepingu täitmist trükikoja uutest ruumides, mille peale tema, härra Uibopuu, wastanud, et ei loe kollektiiv-lepingut uute ruumide kohta makswaks. Selle wastuse teinud töolistewanemad töölisele teatawaks, mispeale wiimased otsustanud töölt mitte lahkuda, tööd aga nii kaua mitte teha, kunni kollektiiv-leping trükikoja juhatus poolt täitmist ei leia. 22. septembril andnud härra Uibopuu käsu töölisi töökotta mitte sisse lasta. Sellepeale awaldanud töökaitse kommissar arwamist, et seesugune samm, wärawate lukutamine, töökaitse-seadustega kokkõlas ei ole ja nõudnud wärawate awamist, mille peale härra Uibopuu wastanud, et tema wärawaid awada ei luba, kuid kes aga töolistest tööle soowiwad minna, wõida tema poole pöörata ja tema lasta neid teiste uste kaudu tööle. Sarnast teguwiisi mitteõiglaseks tunnistades ja nähes, et trükikojas ettetulnud tööseisaku lahendamise katse nurja läinud, katkestanud tema trükikoja juhatusega läbirääkimised. Teisi ettepanekuid, konflikti mõnel muul teel lahendada, trükikoja juhatus poolt temale tehtud ei olla.

Samal päewal, see on 22. septembril umbes kella 12 ajal päewal, ilmunud töökaitse kommissari kantseleisse üks osa wärawatahajaetud töolistest, teateid saama „Päewalehe“ trükikoja juhatusega olnud läbirääkimiste käigu üle. Peale nende teadete andmise selgunud, et oleks wõimalik weel kord läbirääkimisi trükikoja juhatusega algada, mispeale kommissar, ilma töölise poolt soowi awaldamata, telefoniteel palunud „Päewalehe“ ärijuhi härra Uibopuu'd oma kantseleisse läbirääkimistele ilmuda, millest aga härra Uibopuu ära ütelnud põhjendusega, et temal trükikoja ärijuhatus koosoleku tõttu wõimalik tulla ei ole.

Pärast seda ei olla kommissar üheltki asjaosaliselt poolelt uusi ettepanekuid, konflikti lahendamist oma peale wõtta, saanud.

Et töökaitse kommissar härra Kisper temale süüksmärgitud asjaolu, nagu ei oleks tema poolte ettepanekuid waheltsobituse asjus wastu wõtnud, sellega eitas, siis kuulati minu korraldusel üle mõlemite asjaosaliste poolte esitajad, samuti

ka II jaoskonna töökaitse kommissar härra Pöllupüü, kes „Päewalehe“ ärijuhiga läbirääkimistel I jaoskonna töökaitse kommissaril tunnistajana oli kaasas olnud. Trükitöoliste esitajatest said töökaitse osakonna ametniku poolt üle kuulatud: Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikoja töolistewanema abi Woidemar Tamman, sama trükikoja töolistewanem Heinrich Laos, trükitöölised Jaan Tõnisson, Karl Kopp, Heinrich Wetter, Alfred Tikkas, Nikolai Fliegenberg ja trükitöoliste liidu esimees Albert Laks. Wastase poole esitajana kuulati üle Tallinna Eesti kirjastusühisuse ärijuht härra Friedrich Uibopuu.

Nagu ülekuulamise protokollidest näha, tõendasid ülekuulatud töölisteesitajad kõik, et nemad töökaitse kommissari tegewusega konflikti lahendamise suhtes täiesti rahul on, awaldasid waid arwamist, et konflikt on senni lahendamata mitte töökaitse kommissari tegewusetuse waid ärijuhatusse wastutulematuse tõttu. Pealegi olla töökaitse kommissar töölisteesitajate juuresolekul telefoniteel palunud härra Uibopuu'd 22. skp. kantseleisse tulla, millest aga wiimane ennast ära olla ütelnud.

Tallinna Eesti kirjastusühisuse ärijuht härra Uibopuu seletas, et tema olla töökaitse kommissarile küll ettepaneku teinud, et wiimane asja lahendamiseks töolistewanemad läbirääkimistele kutsuks, kuid töökaitse kommissar ei olla seda tarwilikuks pidanud. Seda, et kommissar teda oma kantseleisse läbirääkimistele kutsus, härra Uibopuu ei eita, kuid temal ei ole seekord ajapuuduse tõttu wõimalust kutse täitmiseks olnud, sest hakanud parajasti peale ärijuhatusse koosolek.

Nagu sellest näha, on asjasthuwitatud poolte seletused töökaitse kommissari tegewuse kohta, üksteisega tuntawas wastolus. Kirjastusühisuse ärijuht tõendab, et kommissar ei ole kõiki teinud, mida tema arwates tegema oleks pidanud, ega ole ka tema ettepanekut, töölisi läbirääkimistele kutsuda, wastu wõtnud. Trükitöoliste esitajad awaldasid aga arwamist, et töökaitse kommissar olla nende arusaamise järele kõik teinud, mis tema kohus oli, süüdistawad waid ärijuhatusse kommissarile mitte wastutulemises. Härrad Laks ja Pöllupüü, kes härra Kisper'iga kaasas olid, tõendawad, et nemad ei ole seda mitte kuulnud, et härra Uibopuu töökaitse kommissarile kaks korda ette pannud

oleks wahetalitust oma peale wõtta. Et töökaitse kommissar ärijuhatussele ettepaneku tegi, trükikoja uksi awada, siis tuleb selle, kui waheltsobituse katse peale waadata. Kuna aga ärijuhataja sellest ära ütles, siis, kui oletada, et härra Uibopuu ka pärast seda kommissarile ettepaneku tegi, töölisteesitajaid läbirääkimistele kutsuda, wõis töökaitse kommissar seda tõesti otstarbetuks pidada, sest olid ju temal mõlema poole kategoorilised seisukohad teada. Teine katse, mida kommissar asja lahendamisel tegi, seisus selles, et tema härra Uibopuu'le ettepaneku tegi oma kantseleisse läbirääkimistele ilmuda, millest aga wiimane ajapuuduse tõttu ära ütles. Kõigest sellest selgub, et kommissar siiski asja lahendada püüdis, kuid tema katsetel ei saanud poolte järelandmatuse tõttu tagajärgi olla. Juba esimesel tööseisaku päewal, kui töökaitse osakonna ametnik läbirääkimistel käis, näis temale kokkuleppe saawutamise selle tüliküsimuse lahendamiseks wäga raske olewat, sest asjaosaliste poolte seisukohad olid wäga kategoorilised. Ärijuhi seletuse järele lepingu rikkumist ei paistnud olewat, sest tema seletas, et kõnealolewaid masinaid seatakse alles ülesse ja need trükivalmis weel ei ole, samuti ei ole need ruumid endistega ühenduses. Töölisteesitajad seletasid aga wastupidist.

Tööseisakud tekiwad mitmesugustel põhjustel ja kannawad mitmesugust iseloomu. Meie tunneme: 1) streikisid, mis alanud lihtsa arusaamatuse pärast; 2) streikisid, mida katseks korraldatakse, et näha, kuidas wastane pool reageerib; 3) streikisid, kus mõlemad pooled osalist järelandmist kohe algusel wõimalikuks peawad ja sellepärast wäga ja wäga wahetalitust nõuawad, ja 4) streikisid, kus konflikti tekkimisel kumbki pool kawa-kindlalt oma seisukoha juurde jääb ja mingisuguseid järelandmisi ei tee.

Esimesel kolmel juhtumisel on wahetalitus wäga tarwilik ja annab suuremal jaol juhtumistel ka soowitawaid tagajärgi. Neljandal juhtumisel on wahetalitus ka nõuetaw, kuid ta ei anna tagajärgi enne, kui jõudude wahekorras põhjalikku muutust ei ole olnud.

Praegu käsitataw tööseisak on just sellest wiimasest, kõige raskemast liigist. Ja meie näemegi kindlasti, et kui käesolewas küsimuses wahetalitust pakuti, siis selgus kohe algusest peale, et siin kumbki pool sugugi järele ei anna ja sellepärast

wahetalitusel mingisuguseid tagajärgi ei ole.

Walgustame teist küsimust: mil põhjusel tekkis tööseisak? 29. septembril ülekuulatud trükitöölise esitajad tõendasid, et Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikoja uutes ruumides ja uute masinate peal on kõrwalised isikud — mitte trükitöölised töötanud. Trükitöoline Heinrich Wetter tõendas, et tema on töötanud uutes ruumides 11. septembrist s. a. alates, kunni uste sulgumiseni. On seal uusi kirjasiid pakkidest lahti wõtnud ja kastidesse pannud ja nendest kirjadest ühe „Päewalehe“ arwe ladunud. Peale selle tõendas weel, et samast ajast olla uute ladumismasinate peal töötanud „ärijuhid ja teised kõrwalised isikud“ — mitte trükitöölised. Sedasama tõendasid ka trükitöölised Alfred Tikkas ja Nikolai Fliegenberg.

Peale selle seletas trükitöoline Jaan Tõnisson, et 20. septembril olla tema uutes ruumides ja uute masinate peal laotud ladu pealkirja all: „Pulbritaolise kütteaine uuemad põletuswiisid“ („Päewaleht nr. 232) murdnud.

Nagu sellest näha, on „Päewalehe“ uutes ruumides, uute masinate peal lehte juba enne 20. septembrit laotud. Et uute masinate ülesseadmise juures nende masinate peal proowinud ja harjutanud on ka mittetrükitöölised, see on, kõrwalised isikud, seda asjaolu ei eita ka ärijuht härra Uibopuu, kuid et nende masinate peal lehte oleks laotud, seda härra Uibopuu eitab. Wiimase seletuse lükkab aga ümber trükitöölise Tõnisson'i seletus. Nii wõiks sellest, et uute masinate peal lehte ikkagi enne 20. septembrit laotud ja nende masinate peal on harjutanud ka eraisikud — mittetrükitöölised. kollektiiv-lepingu § 36 rikkumist trükikoja juhatus poolt järeldada.

Teisest küljest tekib aga küsimus, kuiwõrd see juriidiliselt põhjendatud on, sest uutes ruumides ja uute masinate peal tööalgamiseks siis weel seaduses ettenähtud korras luba antud ei olnud, millest ka järeldada wõiks, et siin nähtawasti uue trükikojaga, trükikoja sisseseadmisega tegemist on. Sest nagu nüüd selgus, on Tallinna Eesti kirjastusühisusele uutes ruumides töötamiseks alles 29. septembrist s. a. ajutiselt luba antud. Selguse puudus selle kohta, kas uuestiasutataw trükikoda, mis sekwestri all olnud ei ole, — selle kollektiiv-lepingu alla kuulub, on asja tuntawalt keerulisemaks muutnud ja

minu arwamise järele ei kuulu selle küsimuse lahendamise enam administratiiv wõimu tegewuspiirkonda, waid seda peaks selgitama kohus.

Kõige selle järele, mis asja lahendamisel ja uurimisel selgunud on, wõin Eesti sotsiaaldemokraatlise tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepaneku peale kokkuwõetult järgmist tähendada:

Täiesti ekslik on wäide, nagu oleks Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikoja juhatus ja selle trükikoja töölised 20. septembril töökaitse kommissari poole pööranud ettepanekuga ettetulnud tüli lahendamiseks wahetalitust oma peale wõtta. Seesugust ettepanekut 20. septembril ei olnud, ega wõinudki olla, sest nimetatud trükikojas oli sel päewal harilik ja täiesti rahulik kord.

Waheltsobituse omapeale wõtmisest töökaitse kommissar ära öelnud ei ole, — on küll teinud kaks katset konflikti lahendamiseks, mis aga tagajärgi ei annud. Hoolimata kommissari poolt tehtud katsete nurjaminekust, kohustasin mina töökaitse osakonda poolte lepitamiseks uusi samme astuma. Nii korraldatigi tülküsimuse lahendamiseks 30. septembril kell 12 p. Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikoja juhatus ja trükikoja tööliste esitajate waheline koosolek, mis aga tagajärgi ei annud, sest trükikoja juhatus esitaja oli informatsiooni otstarbel koosolekust osa wõtma ilmunud, mitte aga läbirääkimiste pidamiseks.

Kui minule sellest teatati, ja kui ma ühtlasi teada sain, et kutsed koosolekule, mis kell 12 päewal ära peeti, sama päewa hommikul kätte olid saadetud, arwasin mina, et wast ehk ei suutnud trükikoja esitaja nii lühikese aja jooksul kindlat seisukohta wõtta, ning juhtisin sellepärast töökaitse osakonna tähelpanu selle peale, et igal juhtumisel tulewad kutsed aegsasti ära saata. Lisasin weel juurde, et inimestel, kes ettewõtetes seotud on, ei ole mitte wõimalik iga silmapilk oma töö juurest lahkuda, kui nad kutse hilja saawad. Seda arwesse wõttes, otsustati teha weel üks lepituskatse ja määrati järgmine koosolek asja lahendamiseks 2. oktoobril kell 12 päewal. Aga ka seegi koosolek, millest mõlemale poolele aegsasti teatati, jäi samuti kui eelmisedki — tagajärjetuks.

Nii näeme päris kindlasti, et uued katsed sedasama andsid, mida tõendasid töökaitse kommissar ja ametnikud juba kon-

flikti algusel, nimelt, et mõlemad pooled kõikumata püsiwalt oma seisukohtadest kinni peavad, nii et järelandmisest juttugi ei wõi olla ja et töökaitse kommissari wahetalitusel peale wormitaitmise muud tähtsust ei ole. Ühelt poolt eitatakse kõige kategoorilisemalt kollektiiv-lepingu rikkumist, teiselt poolt aga kõneldakse niisama kategooriliselt selle lepingu rikkumisest trükikoja uutes ruumides. Töölised ei luba enne nende nõudmiste täitmist tööle hakata, nähes kõrwaliste isikute tegutsemises trükikoja uutes ruumides kollektiiv-lepingu rikkumist, trükikoja juhatus lubab aga üksnes neid tööle lasta, kes endid tema korralduste alla painutawad. — Hoolimata sellest on kommissar, nagu ma juba seletasin, lepituskatseid teinud.

Tahaksin tähelpanu juhtida järgmise asja peale, mis raskuseks oli mulle ja raskuseks wõib saada igale teisele, kelle osaks sarnaste asjade lahendamine langeb. See on — küsimust käsitawate aktide, protokollide puudumine. Leian täiesti tarwiliku olema, et ametnikud niisugustel juhtumistel oma sammude üle akti teewad ja pooltelt allkirjad wõtawad, siis näeb kohe kellel õigus ja kellel mitte. Käesolew juhtumine näitab, et protokolleerimine wäga tarwilik on. Kui kommissar, kes asja selgitas, noolte ettepanekud ning wastused ja ka oma ettepanekud ja seletused oleks protokolleerinud ja juuresolewatelt isikutelt allkirjad wõtnud, siis oleks asi hoopis selgem ja siis poleks seda segadust mitte ette tulnud. Edaspidiseks teen tarwiliku korralduse.

Weel pean mina selle süüdistuse tagasi lükkama, nagu kaitseks töö-hoolekandeministerium ja tema ametnikud eestkätt tööandjaid ja nende kasusid. Mina pean niisuguse warju heitmist ministeriumi ametnikkude peale ülekohutuseks. Nõudmistele saab wastu tulla ja neid toetada üksnes sellel määral, kui palju nemad wastuwõetawad paistawad olema riiklisest ja majanduslisest seisukohast. Kui tullakse üks kõik kumbalt poolt nõudmistega, mis mitte wastuwõetawad ei ole, mis meie oludes läbiwiimata on, siis iseenesest mõista, ei wõi tööja hoolekandeminister seda heaks kiita ja ütelda, et seal on täiesti õiged nõudmised, aga teine pool on täiesti wastutulemata. Ma ei taha seda tähendust mitte ühte seada praeguse juhtumisega, praeguse arupärimisega, kuid ma ütlen, et töö- ja hoolekandeministerium on kohustatud

talitama täiesti erapooletult, kaitstes mõlemate poolte õigusi ja huwisid. (L. Johanson (sd.): Tuleb käia seaduste järele.) Jah, seaduste järele. Aga ega seadused ei sunni ainult ühe poole huwisid kaitsma.

Teise küsimise peale oleks tähendada järgmist: Et tööliste streigiõigust oleks kitsendatud ja politsei takistanud oleks streigiposte wälja panna, selle kohta tööliste poolt ministeriumile kaebusi ei ole tulnud. Teisest küljest pean ma siin rõhutama, et kui meie oleme tõeliku ja täielise streigiwabanduse poolehoidjad, siis ei saa meie mitte leppida sellega, et lubatud oleks igasugune streigipostide wäljapanemine. Näituseks olen ma kuulnud streigiposti wäljapanemisest asutuse ruumidesse, asutuse ettekotta, kus tema wõis takistuseks olla nendele inimestele, kes streikida ei taha. Kui meie kaitseme täielikku streigiwabandust, siis peame meie ka selle järele walwama, et streikijad neid ei takistaks, kes tööd teha tahawad. Et oleks meil niisuguseid juhtumisi ette tulnud, kus politsei oleks käskinud ka neid streigiposte maha wõtta, mis teiste liikumist ja tegewust ei takista, seda ma kuulnud ei ole. On ainult seda mõnel pool ette tulnud, et need, kes edasi töötada tahawad, on kisklema läinud streikijatega, kas töökoja ees ehk uulitsal. Ja kui siis politsei kisklejad laiali ajas, see ei ole ometi mitte streigiwabanduse takistamine, waid see on korra jahule seadmine.

Sellega oleks kõikide arupärimise küsimiste peale wastused antud.

Juhataja K. Wirma: Kodukorra põhjal palun arupärijaid teatada kas nad wastusega rahuldatud on. (A. Palwadre (sd.): Ei ole rahuldatud. Palume kohe läbirääkimisi alata.) Ettepanek on tehtud läbirääkimisi kohe alata. Selle ettepaneku kohta sõna ei soowita. (Hääletatakse.) Üksikud on wastu. Ettepanek on nähtawa enamusega wastuwõetud.

A. Palwadre (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Esinedes selle arupärimisega, arupärijad ei tahtnud mitte diskrediteerida töö- ja hoolekandeministeriumi töökaitse järewalwe asutusi, ei tahtnud mitte sõjakäiku alata töö- ja hoolekandeministeriumi wastu, waid soowisid, et saaks selgitatud ka töö- ja hoolekandeministeriumi seisukoht selles asjas.

Peaülesanne oli, et küsimus saaks igakülgsest walgustatud. Mul isiklikult oli algusest peale selge, et töö- ja hoolekandeministeeriumi seisukoht saab selles asjas väga raske olema, sest siin tuli kokku puutuda selle erakonnaga, keda doktor Luiga paari päewa eest nimetas „Kuld Lõwi“ koondunud erakonnaks, kes oma wõimuga tahab wõistelda Toompeaga. Mul oli selge, et siin, kus puudutatud koondunud kapitaali huwid ja käsutada oma häälekandja, kasutatakse häälekandjat selleks, et awalikku arwamist korrumpeerida, kasutatakse oma isiklikud sidemed kõrgemais ringkondades, et oma seisukohta läbi wiia. Arupärimist põhjendades, juhtisin mina juba tähelpanu selle peale, kuidas selle grupi häälekandja „Päewaleht“ algusest peale awalikku arwamist korrumpeeris, konfliktist wale teateid tuues. Selle järele ilmus „Päewalehes“, nähtawasti sheffi kirjutus, kus öeldakse, et mina olla fakte ette toonud, mis tõele ei wasta, et nii kergemeelselt Riigikogu kõnetoolilt üles astuda mitte ei tohi. Mina isiklikult ei ole mitte harjunud üldiste sõnadega opereerima. Minu mõtlemise wiis liigub ikka konkreetselt ja sellepärast ei tarwitanud ka mina arupärimise põhjendamise juures üldiseid sõnu, millel mõtet ei oleks ehk mis tõele ei wastaks. Ma kirjutasin „Päewalehele“ asjaliku märkuse, ettetoodud süüdistusi ümber lükates kindlate asjaoludega. Kuid „Päewaleht“ ei trükinud minu kirja ära. Ma ei tahtnud uskuda, kui trükitoõlised mulle rääkisid, et „Päewaleht“ laotab waleteateid laiali ja et nendele ei lubata omalt poolt mingisuguseid wastuseletusi awaldada. Kuid ka mulle tuli wastus: Teie kiri kannab harilikku waidluse laadi, ei ilmu mitte. Nüüd, kus ka töö- ja hoolekandeminister oma seletused andnud, wõib igaüks otsustada, kas olid õiged need andmed, mis mina siin esitasin, wõi need mis „Päewaleht“ esitas. Tänapäewane seletus näitab, et need andmed, mis „Päewaleht“ esitas, waled on, et „Päewaleht“ ei taha mitte olla aus ajakirjanduse organ, waid meelega korrumpeerib seltskonna arwamist, kuna õigeid teateid oma weergudele wastu ei wõta. Esiteks oli waidluse all küsimus, kas nutes ruumides on töötatud wõi ei ole? Töö- ja hoolekandeminister kandis ette, et seal töötatud on, et töökaitse kommissar on töölisele seletanud, et uued ruumid endise trükikoja alla kuulwad. Lahtilastud töölised näitawad ära isegi need artiklid,

mida nad seal ladunud ja mis lehes ilmunud. Selle juures on aga seal trükitoõd tehtud ka kõrwaliste isikute poolt, kes mitte ei kuulu trükitoõliste hulka ja kellel kollektiiv-lepingu järele seal õigus töötada ei ole. Et seal tööd on tehtud, on selge, kuid „Päewaleht“ kogu aja kõneles wastupidist, tähendab kergemeelselt ja kuritahtliselt korrumpeeris seltskonna arwamist. Kui waadata asja peale sellest seisukohast, kuidas walgustatakse küsimust ühe poole poolt, siis peaks peatama natuke ka wiimaste sündmuste juures, millest kahjuks töö- ja hoolekandeminister seletusi ei andnud. Kõik mäletawad, et pühapäewases „Päewalehes“ ilmus suur artikkel selle üle, et „Päewalehe“ trükikotta on öösel sissetungimine ette wõetud. Seal räägiti politseiagentidest ja töökaitse kommissarist õige mõnitawalt ja halwaks panewalt. Kuid milles asjalik sisu oli, sellest ei kirjutatud midagi. Kuid asjalik sisu oli järgmine: Töökaitse kommissar saab teada, et „Päewalehe“ trükikojas teewad tööd öösel esiteks alaealised ja teiseks isikud, kes „Päewalehe“ trükikoja töölise nimekirjas ei seisa. Loomulik, et kui tööd tehakse öösel, siis peab ka öösel rewideerima, kes seal töötab. Tähendab, töökaitse kommissar, kelle kohus on walwata töökaitse-seaduste täitmise järele, läks öösel trükikotta ja leidis sealt esiteks korwi õlut, mis ka mitte lubatud ei ole, ja teiseks alaealisi tööl. „Päewaleht“ teeb sealjuures küll nalja, mõnitawalt kõneledes, et töökaitse kommissar küsib inimeste käest, kui wanad nad on jne. Kuidas saab aga töökaitse kommissar töölise wanadust selgeks teha, ta peab need küsimised esitamata, sest et need, kes seal töötasid, ei ole mitte töölise nimekirjas ja neil puudwad ka tööraamatud. Politsei oli tõesti juurde wõetud, wist 2 politsei agenti. Mina pean otsekohe ütlemata, et oleks pidanud rohkem politseiametnikka juures clema. Mina tean kindlasti tõendada, et nendest, kes seal tööd tegid ja kellel mitte õigust tööd teha ei olnud, põgenesid mõnend ära, politseist mööda. See on selle „sissemurdmise“ loo asjalik sisu. Kui rewideeritakse, kas täidetakse öösel töö juures trükikojas töökaitse-seadusi ja leitakse, et ei täideta, siis järgneb sõimukiri trükitoõliste wastu, politsei wastu, töökaitse kommissari wastu ja hakatakse igal pool seletama ja nõudma, et politsei ja töökaitse kommissar wõetakse wastu-

tusele. See on see kõrge uue „Kuld Lõwi“ erakonna poliitika.

Kahjuks töö- ja hoolekandeminister ei peatanud siin mitte küsimuse juures, kas on õigus „Päewalehel“, et töökaitse kommissari oma kohuste täitmise pärast ametist tagandada mõeldakse. Niisama on jutud liikumas, et siseminister, kellele asjast telefoneeriti, olla omalt poolt noomitusi jaganud töö- ja hoolekandeministeri ametnikkudele ja distsiplinaar korras karistanud politseiametnikka. Mina ei tea mitte, kas see õige on, aga sarnaseid juttusid on kuulda. Ma leian, et täiesti korras ja õige on prokuratuuri korraldus selles asjas juurdlust algada, kuid täiesti ekslik ja warajane on „Päewalehe“ arwamine, et tingimata politseinikud ja töökaitse kommissar wastutusele wõetakse. Asi wõib nii kujuneda, et wastutusele wõetakse „Päewalehe“ trükikoja juhatus ja „Päewalehe“ wastutaw toimetaja ametnikkude laimamise ja waleteadete laialilaotamise pärast. Ta peabki nii wälja kujunema, sest sellel rewideerimisel on ilmsiks tulnud otsekohesed seaduse rikkumised. Töö- ja hoolekandeminister wõib töökoja juhatajat administratiiv korras karistada teatavate töökoja seaduste rikkumise pärast. Siin on sarnaseid üleastumisi, kuid mõned lähewad ka kohtu kätte. Ma soowiks, et „Päewaleht“, kui ta millestki asjast kirjutab, mida ta ei tunne, konsulteeriks kedagi asjatundjat — kui peatoimetaja ise igast asjast kirjutab ja arwab, et tema kõike teab, siis kukub ta ka loomulikult sisse, nagu mõnikord ta riigiõiguse küsimuste seletamisega juba sisse on kukunud. (Paremalt poolt: Mihkel Martna kirjutab ka seal.) Wõib olla, et ta enam ei kirjuta. Nii wõiks ma töö- ja hoolekandeministri seletuse järele konstateerida järgmist fakti: Uutes ruumides, mida trükikoja juhataja ei pidanud mitte kuuluwaks trükikoja ruumide hulka, kuna töökaitse kommissar ja töölised wastupidisel arwamisel olid, tegid tööd alaealised kõrwalised isikud, kellel mitte ei olnud luba seal tööd teha. Luba mindi alles pärastpoole kaubandus-tööstusministeeriumist wõtma, kuna ükski trükikoda tööd ei tohi alustada enne, kui on wastaw luba saadud. See fakt on täiesti selgunud töö- ja hoolekandeministeri juurdlusel. Teiseks on niisamuti selge, et käesolewal korral ei ole tahtnud lepitusnõupidamisest osa wõtta trükikoja juhatuse esitajad. On ära ütelnud härra Uibo-

puu tulemast koosolekule. Ta olla küll ajapuudusel ära ütelnud, kuid mina arwan, kui ta ei saanud sel tunnil tulla, siis ta oleks wõinud ütelda, et mina olen sel ja sel ajal waba ja ma usun, siis oleks ka koosolek hiljemaks määratud. Härra Uibopuu aga ütles lihtsalt, et tema tulla ei saa aja puudusel ja sellega jäid läbirääkimised pidamata. Teine kord kutsuti teine trükikoja juhatuse esitaja, härra Maurits, tema tuli aga ainult informatsiooni otstarbel ja läks kohe minema. Nendest nähtustest selgub, et käesolewal korral trükikoja esitajad ei tahtnud läbirääkimisi pidada. See fakt on selge, ja kui trükikoja juhatus wastupidist seletab, siis on see waleteadete laialilaotamine, kergemeelsus wõi mis tahes — küll „Päewaleht“ ise oma leksikonis tarwilikka sõnu leiab, mida oma kohta wõib tarwitada.

Nüüd ma asuks töö- hoolekandeministeri ametnikkude tegewuse juurde. Härra töö-hoolekandeminister seletas, et töökaitse kommissarid ja töö- hoolekandeministeri ametnikud on katseid teinud lepitada wastaseid pooli, mis aga tagasi lükatud. Ma juhin töö- hoolekandeministri tähelepanu selle peale, et meie esimeses küsimises on öeldud, et töökaitse kommissar ei ole ettepanekule andnud seaduses ettenähtud käiku. Nimelt on olemas kindel seadus, mis ette näeb wahetalitust tülide puhul. Seal on otsekohe öeldud, et kui üks pool pöörab töökaitse kommissari poole ja teine pool lepituskatset wastu ei wõta, siis tuleb teatava aja jooksul kohe ajakirjanduses sellest teada anda. Sarnast seaduslikku käiku töö-hoolekandeministeri poolt silmas peetud ei ole. (Paremalt poolt: Teie ei trükineid teada andeid ära.) Meie ei ole sest kunagi ära ütelnud, trükikoda mul küll ei ole ja nende trükkimine minust ära ei olene. Käesolewal korral oli halb sarnane waikimine criti sellepärast, et ühelt poolt algatati kihutustööd ministeeriumi enese ja tema ametnikkude wastu ja seletati, et ametnikud ei täida neid kohuseid, mis nende peale pandud. Ametnik täidab need kohused, aga awalik arwamine sest midagi ei tea. Mõni arwab, et „Päewalehel“ õigus ongi. Töö-hoolekandeminister teab, et see wale on ja ma ei usu, et „Päewaleht“ ära ei trükiks õiendust, kui see õiendus oleks sinna saadetud. On ju ka seadused olemas, mille järele wõib nõuda selle äratrükkimist. Nüüd aga töö- ja hoolekande-

minister waikis, oma ametnikkude tegewust ei walgustanud ja kogu asi ilmub algusest peale ainult ühe poole ja pealegi wale walgustusel. Kui töö- ja hoolekandeministeeriumi ametnikud oleks asjale seaduses ettenähtud käigu annud, siis oleks algusest peale teataw selgus asjasse tulnud. Kui töökaitse komisjon oleks awalikult konstateerinud teatawaid asjalousid, ei oleks ometi wõinud teine pool hakatagi neid ümber lükkama. Kui hakatakse aga tõeasju moonutama ja waleutama, siis wõib ka süüdlasi wastutusele wõtta. Nii ei saa mitte otstarbekohaseks pidada töö-hoolekandeministeeriumi ametnikkude tegewust käesolewal juhtumisel, sest selle tagajärjel kannatas ka ametkond ise. Tehti ju isegi wäikene sõjakäik ametiasutuse wastu, seati küsimus, kas ei tuleks töö- ja hoolekandeministeerium üldse ära kaotada?

Mis küsimusse puutub, kas käesolewal korral ka tööliste streigiõigust seaduswastaselt kitsendatakse, siis ei ole ma wiimastel päewadel teateid selle üle saanud. Esimesel päewal rääkisid aga mulle sellest need trükitoõlised ise, keda politsei streigipostidelt ära ajas, mitte larmitsemise wõi mingisuguse tüli pärast, waid selle sama kõige wõimsama erakonna näpunäidete järele, et waata, see on endine tööline siin. Pärast poole ei ole ma enam sarnastest juhtumistest kuulnud. Ühte aga soowiks, et töö- ja hoolekandeminister, samuti ka siseminister annaks wastawad instruksioonid, kuidas tuleb ümber käia sarnastel kordadel töölistega, et streigiõigust mitte kitsendada. Ma ei tunnista ka õiglaseks, et streigipost tööd wägiwaldselt takistada wõiks ehk larmitseks awalikul kohal. Kui asi niikaugele läheb, siis peab ju iseenesestki mõista politsei igasuguse seltskonna rahu rikumise lõpetama. Kui aga seal seisab mingisugune streigipost, mis kuidagi liikumist ei takista ega awalikku rahu ei riku, siis ei peaks teda mitte politsei tülitama ega takistama.

Kolmas küsimus, mis meie esitame, mis mõtleb töö- ja hoolekandeminister ette wõtta Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikoja juhatusel ja trükikoja tööliste wahel tekkinud tüliküsimuse lahendamiseks ja tööliste streigiõiguste kindlustamiseks.

Minister on kõige pessimistlikum* selles asjas. Nähtawasti siin midagi teha ei ole ja midagi teha ei saa. Töö- ja hoolekandeminister peab siiski katsuma pooli

lepitada ja mina pean ka õigeaks, et töö- ja hoolekandeministeerium toetaks nõrgemat poolt, sest see wastaks otsekohe meie põhiseaduse mõtetele. Ma tunnen wäga hästi neid härrasid, kellega töö- ja hoolekandeministril praegu tegemist on. Nendega harilikku abinõudega tõepoolest on wäga raske asju ajada. Seda ei räägi mitte mina ükski, waid seda tunneb ka praegune töö- ja hoolekandeminister ja mina arwan, et seda tõendaks ka endised walitsuse liikmed, kellel endiste konfliktide puhul kokkupuutumist nende härradega oli. Mis aga töö- ja hoolekandeministeerium tingimata tegema peaks, oleks see, et temale alluwad töökaitse järelewalwe ametnikud töökaitse-seaduste täitmise walwel seisaks, et nad kõik abinõud tarwitaks tüli lahendamiseks ja et nendele ametnikkudele oma kohuste täitmise juures takistusi ei tehtaks. Samuti peaks töö- ja hoolekandeminister walwama selle järele, et üks pool mitte ära ei kasutaks oma eesõigustatud seisukorda, nimelt et temal on oma häälekandja käsutada ja sellega kogu aeg wõib teise poole kohta waleteateid tuua ja enese tegewust õigustada. Samuti tuleks töö- ja hoolekandeministril hoolt kanda selle eest, et ka selles trükikojas töökaitse-seadusi austataks ja täidetaks, ja kui seda mitte ei tehta, et siis süüdlasi wastawalt karistataks. Ei tutwused ega mõjusidemed ei pea süüdlasi päästma wastawast karistusest.

Mina panen arupärijate nimel ette Riigikogule wastu wõtta järgmist ülemineku-wormeli: „Töö- ja hoolekandeministri seletusi ära kuulates ja tunnistades tarwilikuks, et töökaitse järelewalwe ametnikud energiliselt töökaitse-seaduste täitmise walwel seisaks ning tööandjate ja tööliste wahelistes tüldes oma wahetalituse läbi wõimaldaks tööliste õiglase nõudmiste rahuldamist, läheb Riigikogu päewakorras edasi.“

Töö- ja hoolekandeminister
Chr. Kaarna: Austatud rahwasaadikud! Ma ei taha mitte enam sisuliselt selle arupärimise juures peatada, pean aga siiski omaks kohuseks härra eelkõneleja mõne märkuse kohta tähendusi teha. Rkl. härra Palwadre laskis märgata, mitte otsekoheselt, waid, nii iseäralisel wiisil kaudselt, nagu oleks käesolewal juhtumisel püütud töö-hoolekandeministri peale, ja edasi wist ka härra siseministri peale, kusagilt poolt mingisugust mõju

awaldada. Ta rääkis mingisugusest telefoniga kõlistamisest jne. Selle kohta pean mina ütleva, et need väiteks ettetoodud seletused mitte tõele ei wasta. Telefoni kaudu on rääkinud minuga niihästi töölisteesitajad, kui ka tööandjate esitajad mitmesugustel juhtumistel. Käesolewal juhtumisel oli aga minul tõesti isiklikult, oma enese algatusel, siseministriga nõupidamine ja kõnelemine. Meie kõne seisis mitte mingisuguse mõjuawalduse surwe all, waid jutuaajamine oli lihtsalt sellepärast, et selgusele jõuda, missugune peab töökaitse kommissari ja politsei wahekord sarnastel juhtumistel olema. (L. Johanson (sd.): Kas „Päewalehe“ saatkond ei käinud Teie juures?) Noh, ma usun, et tööministri juurde wõiwad tulla wäga mitmesugused saatkonnad igal ajal. (Wahelhüüded.) Nähtawasti teate teie rohkem asju, mida minu kõrwad ei ole kuulnud, ja opereerite sarnaste asjadega, mis mulle täiesti uudis on. Mina igatahes pean seda luuleks, nagu oleks siin tegemist mingisuguse mõjuawaldamisega, mis tuleks mingisuguse „Kuld Löwi“ erakonna poolt. Mina sarnaseid erakondasid ei tunne, ja keegi ei ole sarnaseid asju lahendamas käinud, ja ma usun, et ka niisuguseid lahendajaid ialgi ei tule.

K. Ast (sd.): Ma ei mõtle seda küsimust puudutada, seda enam, et selle faktiline külg on õige põhjalikult walgustust leidnud härra ministri wastuses ja minu seltsimehe, härra Palwadre selgitustes. Kui ma sõna wõtsin, siis ainult selle wiimase küsimuse kohta, mida nüüd härra töö-hoolekandeminister tagantjärele weel puudutas. Minu teated muidugi ei ulata nii kaugele, wõib olla, kui teistel; minul ei ole mingisuguseid andmeid selle kohta, kes keda wälja kutsus, kelle peale mõju taheti awaldada, kuid arwesse wõttes seda, et härra siseminister praegu Riigikogus wiibib, oleks ehk lubatud küsimus esitada käesolewa konflikti puhul, mis „Päewalehe“ trükitoolliste ja kirjastusosaühisuse juhatusel wahel tekkis. Kas on tõsi, et selle konflikti puhul pärast artikli ilmumist „Päewalehes“, öösine sissetungimine „Päewalehe“ trükikotta sündis siseministeriumi kõrgema ametniku korraldusel ja kas on õige, et neid kahte politseiametnikku, kes öösisest rewideerimise käigust osa wõtsid ühes töökaitse kommissariga, trahwiti 5-päewalise arestiga administratiwkohtu korras? Kas see on „Päewalehel“

teada, seda ma mitte ei tea. Mina aga ei ole seda teadet mitte „Päewalehest“ wõtnud, waid ma olen saanud selle teate teisalt, nimelt, et olewat trahwitatud neid kahte politseiametnikku, kes käisid ühes kommissariga öösisel rewideerimisel „Päewalehe“ trükikojas, politsei peawalitsuse ülema härra Kuuben'i poolt. Prokuratuuri andmetest ei wõinud tol korral weel juttu olla, sest et see asi ei olnud prokuratuuri ametniku kätte uurimiseks antud. Tagant järele olen küll kuulnud, et see kiires korras antud karistus, 5-päewaline arest, oli ära muudetud siis, wististe pärast seda, kui ajakirjanduses juba selle kohta sõna wõetud ja kui Riigikogus käesolewa arupärimisega esineti. Kui see tagasiwõtmine oli olnud, siis oli see iseäralikult wiisil sündinud. Nimelt olewat politseinikud kutsutud telefoni juurde ja öeldud, et nad trahwist wabanewad, kuid suusõnalise noomituse pidawat nad siiski telefoni teel wastu wõtma. Wõib olla, et minule siiski asja on liig ühekülgselt walgustatud, ja kui härra siseminister leiab wõimalikuks minu küsimise peale wastata, siis jääb juba muidugi minu asjaks edaspidi samas küsimuses suuremat selgust muretseda. Ma arwan aga, et see küsimus küll seda wäärt on, et härra siseminister sellepärast ehk sõna wõtaks.

Siseminister K. Einbund: Austatud rahwasaadikud! Rkl. härra Ast'i poolt ettepanud küsimiste kohta oleks mul niipalju wastata, et minu ega ka politsei peawalitsuse juhataja poolt ei ole nende ametnikkudele mingisugust karistust määratud. Sellekohane õiendus on ka ajalehetele saadetud, kes sellekohase teate on omalt poolt awaldanud. Karistust ei wõidud juba sellepärast määrata, et politseiline wõim praegusel korral on abi andnud tsiwiilwõimule, kes õigustatud oli seda abi wälja kutsuma ja seda abi ka tarwitama wastawate seaduste järele. See wõim, kes politsei omale abiks wälja oli kutsunud, wastutab ise selle eest. Kui ma oleksin kommissar olnud, wõib olla ma oleksin teisiti teinud, kuid see ei kuulu mitte enam politsei asjasse, kui temale näis, et ta abiandmise wõimupiirist üle ei astu, see tähendab nendes piiridesse ei tungi, kus asi juba läbiotsimisesse jne. läheb. Kui ajakirjanduses sellekohast artiklit lugesin, siis selgus, et tõesti wõis arwata, nagu oleks politsei läinud nendes wõimupiiridesse, mis ette on nähtud kriminaal kohtupida-

mise korras. Niipea, kui selge oli, et politsei rewideerimisel abiksolemise piiridest mitte üle astunud ei olnud ja kui ka see selge oli, kelle käsutusel ja korraldusel ta talitas, siis ei wõinud loomulikult juttugi olla mingisugusest karistamisest politsei wõimuniiridest üleastumise pärast. Mis puutub prokurööri poolt alatud juurdlusesse, siis, nagu ma kõrwalt kuulsin, olewat see algatud alles teisel wõi kolmandal päewal peale selle juhtumise. Minule näib, et politsei on talitanud korralikult ning korrektset. Politsei kohus on abi anda igalepoole, kus seda waja on töowabaduse kaitseks, kui ka streigi kaitseks, ühe sõnaga wabaduse kindlustamiseks ja sellepärast ei wõi juttugi olla praegusel korral mõnesugusest karistamisest.

A. Weiler (töer.): Minu arwates on selle küsimuse juures üles tõstetud mõned täiesti ilma tähtsusetä asjad. Näituseks waidleb siin endine „Sotsiaaldemokraadi“ toimetaja rkl. Palwadre selle üle, kas „Päewalehe“ peatoimetaja Rebane on oma ametioskuses koha peal wõi mitte. Selle peale wõib rahwaerakonna juht härra Tõnisson wastuse anda, sest härra Rebane on tema koolist läbi käinud. Tehakse kära ka selle üle, et on kusagilt leitud üks korw õlut. Pean ütleva, et kui ma Berliinis „Vorwärts“i trükikotta läksin, oli esimene asi: „Bitte einen Schoppen Bier!“ Seal on õllewaat nurgas ja iga nädala peale walitakse tööline, kes õlut kallab ja loomulik on, et külalisele wiisakuse pärast kõige pealt õlut antakse. Meil „Schoppen“i ei ole, meil antakse pudelitest. (Tormiline naer.) Minu arwates on asi tõesti väga naljakas, kui arupärimist sellel pinnal arutatakse. „Päewalehe“ juhtumine on üks kõrwalküsimus. Wõiks ütelda, osalt isegi ärireklaami maiguga, et „Päewaleht“ selle kära läbi laiemale läheks. Asja sisu peitub täiesti mujal. Juhtumine, mis nüüd Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikojas ette tuli, oleks kahtlemata warem wõi hiljem mõnes teises trükikojas ja ka isegi teie, sotsiaaldemokraatide ja kristlaste ühises trükikojas ette tulnud. (Naer. Pahemalt poolt: Ei ole!) Noh, ütlege, kas on Raudsepp kristliku erakonna kandidaat teie trükikoja osanik wõi mitte? Kui ta seda pole, siis olete ta wiimastel päewadel wälja heitnud ja teile päris õigel ajal. (Tormiline naer.) Asi läks isegi niikaugele, et sotsiaaldemo-

kraatide trükikojas oli juba Itaalia streik, mida mujal samal ajal mitte ei olnud. See oli teie oma töowili. Ma tulen selle juurde weel pärast tagasi. Pean ütleva, et Kägu ja Keerdo ajawad palju otsekohesemat poliitikat, kui teie, mu härrad sotsiaaldemokraadid. Milles siis asi õieti seisab? Meie teame, et trükitööstus on igal maal ja iga rahwa juures tähtis tööstusharu. Meie juures ei ole ta seda kahjaks mitte. Meil on teda suurtööstuse kasuks eksploateeritud ning walitsuse seisukohalt täitsa kõrwaliseks tööstusharuks arwatud. Tuleb tähendada, et igalpool kogu poliitiline elu baseerib ajakirjanduse peal. Ei saa poliitilist elu olla ilma ajalehtedeta, ei saa haridust olla ilma raamatuta. Kui meie walitsuse poliitikat, mida senni on aetud, waatame, siis näeme, et meil iga sammu peal on poliitikat juhitud suurtööstuse huwides, kesk- ja wäike-tööstuse kahjuks. Nimelt trükitööstuse kahjuks. Selleks mõned näitused. Wõtame paberitööstuse, mis üheks suureks abiallikaks trükitööstusel on. Teie teate, et see tööstus on riiklist kaitset leidnud ja missugusel kujul weel! Talle on antud terwed metsad alandatud hinnaga maharaiumiseks, kuid trükitööstus seisab üksikute paberiwabrikute surwe all. Eestisse ei saa wäljast sisse tuua paberit sellepärast, et paberiwabrikute kaitseks kõrge toll on. Meie maksame ajalehe trükkimise paberi puudast 500 marka, kuna wäljamaale, näituseks Wenesse, saadetakse sama paberit 400 margaga. Mu härrad, kas see on mõni poliitika? Minge Saksamaale ning Soome, siis näete, kuidas seal sisemaal paber odawam on, kui wäljamaale saatmiseks. (Pahemalt poolt: Kes seda on teinud?) Seda on teinud Ipsberg! Minu arwates, on see Ipsberg'i waim, mis ka teistes tegewusharudes praeguse walitsuse peal lasub. Paberitööstuse kaitsmisel mindi isegi weel kaugemale, alandati igasuguseid wäljaweo maksusid, raudtee weoraha jne. Osalt ka see poliitika on wiinud meie trükitööstuse praegusesse seisukorda. Pean ütleva, et omal ajal oli selles poliitikas muudatust näha. See oli siis, kui riigi juhtimine härra Tõnisson'i käes oli. Ma ei tea, kas see tuli suurest riigitarkusest, wõi selle tagajärjel, et jalgelwankuwaid rahwaerakonna lehti odawama paberiga jalul hoida. (Tormiline naer.) Wabariigi Walitsus on siis ainult teadnud, et trükikojad olemas on, kui tal omal jalgealune ähwardab kõiku-

ma lüüta. See oli sel momendil, kus trükikojad sekwestreeriti. Sekwester ei sündinud mitte tööstuse huwides, waid riigi huwides tööstuse kahjuks. Kui meil nüüd öeldakse, et trükitööstus oma edenemises ja välises esituses nii kaugele on jõudnud, nagu ta praegu on, siis pean ma, mu härrad, ütleva, et need ei ole mitte trükitööstuse ainelised tagajärjed. Teil on tarwis ainult üksikute ettevõtete bilansi kätte wõtta. — See ei ole mõni ärisaladus. „Päewalehe“ eelarwe on lehes ära trükitud. Sealt leiame wõlaprotsenta M. 3.000.000.— suuruses. Nii peab siis wõlga vähemalt M. 30.000.000.— olema. Nagu näete, ei ole uued majad ja sisseaadetud mitte trükitööstuse oma rahadega saadud, waid on tulnud hoopis mujalt, teistest allikatest. Haridusalal ei ole walitsus meil kutsehariduse peale tarwilist rõhku pannud, nagu seda waja oleks. Meil on kutsekoolid paberi peal. Antakse mõnda joonistamise wõi wiirutõmbamise praktilist näpunäidet, kuid mitte töötundmist. Ka töökaitse mõttes ei saa ütelda, et walitsus siin kõik oleks ära teinud. Ka mina leian, et töö- ja hoolekandeminister härra Kaarna on selleks jõuetu olnud, et ei ole saanud siiani Genfi konwentsioone walitsuses läbi wiia, olgugi, et need näituseks trükitööstuses tegelikult juba ammu makswad. Praegune juhtumine Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikojas on ainult üks niisugune wäljalõõmine, mis oleks tulnud warem wõi hiljem igas trükikojas. Ja ma kardan, mu härrad, et see täies ulatuses wõib tulla, kui seda küsimust teisel teel lahendada ei suudeta. Praegu töötawad suuremad trükikojad nõndanimetatud kollektiivlepingu põhjal. See leping on tehtud sekwestri päewil. Mis see leping eneses sisaldab, seda näete kohe. Toon üksikud jooned sellest lepingust ette. Tähdendan, et need näitused on andmetega warustatud. Olen inimene, kes igapäew selle lepinguga tegemist teeb, juhatades wiimaseid — Issand hoidku neid küll, juba nädalate kaupa weniwaid — tariifi läbirääkimisi. Nüüd nad on katkestatud tööliste soowil, nähtawasti ei ole tahtmist neid jätkata. (W a h e l h ü ü e L. J o h a n s o n'i (sd.) p o o l t.) Ka Teie koht on siin kõnetoolil, wõite minu järele tulla, ühekorraga meie siia ei mahu. Ja missugune on see kollektiivleping? Kui teie töölist tööle tahate wõtta, siis ei ole tööandjal mitte seda õigust. Töölisi saadab ametiühisus. (W a h e l h ü ü e.) Täiesti õige,

auline proua Ostra! Kuidas tehtakse siis tööd? Osal töölistel on 6-tunniline tööpäew, osal on 7-tunniline, osal on 8-tunniline tööpäew. Ületunnid algawad näituseks masinaladujatel 6 töötunnist peale. Kui inimene 8 tundi päewas tööd teeb, siis on ta palga mõttes neli tundi kahe tunniga teinud, ja nimelt, et iga ületund maksab 100%. Laupäewal on töö ühel osal töölistel neli tundi. Pühapäewi, mis makstud saawad, on igasuguseid. Kõik pühad, mis mõni piiskop omal ajal teinud, kas ta elab wõi surnud, on lepingusse pühade nimekirja üles wõetud. Härra Lattik peaks nüüd selle üle aina rõõmu tundma, waadake, siin on tõsised karjalambad. Kuid neid päewi ei pühitseta ilma palgata. Neid päewi on 18 päewa aastas ja neist langeb äripäewade peale keskmiselt ligi 2 päewa kuus. Need päewad saawad kõik wälja maksetud. Edasi saab suwel iga tööline kaks nädalat puhkeaega. Seda peab ta saama, see on arusaadaw.

Waatame edasi, missugune on tööstuse enese arenemisewõimalus. Et üht tööstust arendada, peab temal uute jõudude juurdewool sedawõrd suur olema, et ta senniste tööliste ärakadumise tasub. Ja mis meie praegu näeme? Näeme töölisteklassi seisukohalt täiesti konserwatiwset woolu. Härra Rei, kui wana marksist, peaks seda paremini seletada wõima, kuidas seda proletariaadi seisukohalt hinnata. Lepingu järele on lubatud wõtta iga 5 tööliste peale üks õpipoiss, iga 10 tööliste peale kaks õpipoissi ja 20 tööliste peale kolm õpipoissi. Rohkem wõtta ei tohi. Kui iga 20 tööliste peale kolm õpipoissi lubatakse wõtta — õpipoiss õpib neli aastat — siis saate teie iga nelja aasta järele wälja lasta kolm õppinud inimest. Kaugele meie siis jõuame? Tegelik elu näitab, et siin wanu rohkem eest ära kaob, kui uusi juurde tuleb. Aga üldse on see konserwatiw nähtus... (W a h e l h ü ü e.) Rehkendage wälja: õpipoiss õpib neli aastat, iga nelja aasta tagant saadate wälja ikka kolm ja kolm. Wõi arwate teie, et iga aasta kohta kolm, kuid siis ei oleks õpilaste arw mitte kolm, waid kaksteistkümmend. (W a h e l h ü ü e.) Mina ei räägi nii, nagu see wõib olla, waid nagu ta on. Härra Püüman, Teie informatsioon ei saa parem olla, sest arstile ei räägita sagedasti õigust, iseäranis siis kui tööline arstilt läheb mõnda tunnistust saama, see on iseenesest arusaadaw. Kui meie nüüd edaspidi... (W a h e l h ü ü e A. Tulpi (sd.) p o o l t.)

Härra Tulp, „Esmaspäewast“ räägime meie ka. Selle „Esmaspäewaga“ saan mina oma inimestega walmis, wõime ta ise ära laduda, täis kirjutada ka ja oleks hea, kui teie ka niikaugele jõuaks omas asjas. Missugused on siis palgad sarnastel oludel? Kõige odavam palk kõige halwemini töötawal wäljaõppinud töölisel on 1650 marka nädalas, masinaladujad saavad keskmiselt umbes 2.000 marka nädalas umbes 6-tunnilise tööpäewa eest, see on kuus 8.000 marka. Kui tehakse 8 tundi tööd, siis on tal 10 tundi loetud, ja kui see trehwab weel ööwahetuse korral — ööwahetus on 25% kallim — siis näeme, kes kaks tundi ületundisid teeb, see tähendab 8—9 tundi töötab, saab nädalas 4.800—5.000 marka, mida ma wõin kirjastusühisuse... (W a h e l h ü ü e.) olge head, mu härrad! Kui see asi teid huwitab, 8 tunni töö eest saab masinaladuja 5.000 marka nädalas palka ja see on, mu härrad, 20.000 marka kuus. Teate, wabariigi minister ei saagi rohkem. Arwatakse küll, et ministriks igamees kõlbab, aga masinaladujaks mitte. Arwan, et selle arwamisega paljud meist mitte täiesti päri ei ole. Waatame edasi, kui kaugele selles seisukorras on jõutud. Teie teate, et trükikojaomanikkude hulgas on suur osa trükitoölisi. Praegune seisukord trükitoöstuse kahjaks edasi kesta ei wõi. Palju inimene palka saab, seda on igalpool lepingus ära määratud, aga kui palju tema selle palga eest tööd peab tegema, selle peale waikib leping. Selle küsimise peale ei wasta sotsid mitte otsekohe, aga härra Kägu ütleb kohe, et töö on kõrwaline asi, peasi on palk. Töötegemise juures ei ole ühtegi normi üles seatud. Keskmised kokkuwõtted näitawad, et meil masinaladuja tunnis keskmiselt kokku 3.600—4.000 tähte laob. (Pahemalt poolt: Halwad masinad!) Teie ütlete: halwad masinad! Pean tähendama, et need arwud wast uuesti ülesseatud masinatelt wõetud. Ka mujal ilmas töötatakse masinate peal ja ka seal on wanu masinaid. Saksamaal loetakse ainult seda trükitoelist masinaladujaks, kes 6.000 tähte tunnis, ja Soomes — 6.500 tähte tunnis laob, see on 48.000 tähte päewas, meil aga 24.000 päewas, terwelt pool vähem. (Pahemalt poolt: Aga direktorid!) Ma ei tea ju mitte, kas just Teie, härra Ast, seal osanik olete, aga härra Palwadre, Teie naaber, on küll osanik. Kui palju direktorid laowad, siis pean mina ütleva, et

nad ei ole mitte õppinud neli aastat, waid ainult ühe kuu, ja kel enne vähematki tegemist masinatega on olnud, see laob küll Saksa normi wälja, mis ka minul tegelikult liig kõrge ei ole. Teil, härra Ast, on ühest küljest sarnane seisukoht, nagu meilgi, nõuate töowiljakust. Kuid samal ajal toetate ka palgakõrgendamist. Miks siis asi Teie oma trükikojas niikaugemale läks, et saba jalgade wahel tõmbasite. Teie trükikojas on trükkida praegu Riigikogu protokollid. Tegite odavamad hinnad, kui teised, siis andsite palwekirja, et omaga wälja ei tule. Niisugune on Teie töowiljakuse tagajärg. (Segane wahelühüüe pahemalt poolt.) Kuidas? Ma ei kuule ja ei saa sellepärast Teile wastata. (L. Johanson (sd.): Teil on musta pesu palju.) Ja Teie must pesu ei saaks mitte puhtaks ühe wee ehk kahe wee läbi, waid kolmaski wesi oleks õige sogane. Missugust seisukorda tahetakse õieti kätte saada. (Pahemalt poolt: Teie tahate saada.) Mina, noh, mis minu töösse puutub, mina trein wankripussi, laon ajalehte, kirjutan ajalehte ka ja kannan selle ajalehe wälja ka, kui tarwis. Aga teie? Teie ridades on küll ja küll inimesi, kes emast ainult töölisteks loewad.

Kui pikk peab olema tööaeg? Teie teate, et meil on isegi Genfi konwentsioone, kus 48-tunniline töönädal ette nähtud, liiga lühikeseks peetud. Aga trükikodadeomanikud ei nõua rohkem kui 47 tundi nädalas. Edasi on ületunnitöö. Ületunnitööga on samasugune lugu. Töölise ettepanekus wõib teha ületunde ainult tööbörse loal. Niisugusel juhtumisel, kui hädaline töö lõpetada, ei saa töökoja juhatus töölisi mitte üheks õhtuks tööle jätta, mille tõttu juuttugi ei wõi olla kiire töö lõpetamisest. Trükitoösturite ettepanekus ei ole mitte öeldud, et igal juhtumisel tuleb ületunnitööd teha, waid on kõneldud hädaliste tööde lõpetamisest ja remontide puhul ületunnitöö tegemisest. See on ju kogu ilmas nii. Edasi kõneldakse tööliste wastuwõtmise korral. Senni oli nii, missuguse töölise ametiühisus saatis, sellega pidi teatud piirini ka rahul olema. Mis on pealähkuneku põhjus? See on see, mu härrad, et ei taheta töowiljakuse normisid. Wäljamaal on normid ammu üles seatud, meil seda ei ole. Kõneldakse, et meie ei ole wäljamaa asjadega harjunud jne. Kuid meil ei ole wajagi wäljamaale minna,

waid läheme ise oma kodus 10 aastat tagasi. Trükitöösturid tahawad wiljakust kätte saada, mis oli 10 aasta eest. Need normid on siin tariifikirjades ülewal, mis maksid ka Eestis 1912 aasta lepingus. Nüüd aga waieldakse selle töölepingu normide wastu. Mu härrad, meie peame ju töowiljakuses seda seisukorda kätte saama, mis meil vähemalt 10 aasta eest oli, kus 6000 tähte tööline tunnis ladus. Wastasel juhtumisel on meie trükitööstus kadunud. Kui Saksamaal, näituseks, tööline 48.000 tähte päewas laob ja meil 24.000, siis ei ole mõtet wõistluseks. Ma pean siiski trükitöölisele auks ütleva, et suurem osa neist laowad ka meie masinatel selle normi wälja, kuid neid ei lasta niipalju laduda, neid ei lasta sagedasti wiljakalt tööd teha. Tuleb isegi niisuguseid nähtusi ette, et töölistele on sellepärast naha kallale kipunud et ta wiljakalt töötas. Käisin Saksamaal „Vorwärts“ ja „Freiheit“ trükikojas, kus igal trükitöölisel tööjuhatajale nõuetaw töowiljakus ette näidata peab olema, wastasel korral ei saa tema laupäewal palgagi kätte. Ja kui ma seal kõnelesin, et waadake, meil ei olda sellega päri, siis wastati mulle: „Ja, Sie sind in Russland.“ Seda ütleb Saksa trükitöoline. Nähtawasti on temal isesugune arusaamine meist. Eriti trükitöölise hulgas on palju intelligent inimesi, kes aru saawad, kui tähtis see meie riigile on, et seda tööstusharu edendada. Kuid ma ütlen, et praegune leping on selle poolest õnnetu, et tema ei lase headel töölistel tööd teha ja ei lase ka heale töölistele head palka maksta. Praegu ei saa töökojomanik üldse selgusele, kellele rohkem palka maksta, kellele mitte. Kui kõneleda siin töökontrollist, siis ütleb seal nende esitaja Reinson, sellésamanimeline härra, kes ikka ametiühisuste kesknõukogu juhtiwal kohal, „misjaoks meie walmame, teie pange ise oma kontroll“. Sellepeale seletatakse, et „teie peate ka selle kubja palga wälja teenima, sest ega tema palgata teeni.“ Siis antakse wastuseks: „see on iseasi, seda meie wõime ka.“ Meil, kui tööline wiljaka tagajärjega töötab, siis küsitakse tema käest: „kas teie nüüd peremehele kulduuri?“ Ja see on harilik ütetus...

Reklaami mõttes oleks see mul ehk isiklikult wastuwõetawam olnud, kui asi „Waba Maa“ trükikojas lahti oleks läinud. Teame, et keda kõige rohkem laiendatakse, kellest kõige rohkem räägitakse,

see rahwa ees ka kõige kangem mees on. Praeguses sündmuses on juured palju sügawamal. Läbirääkimised uue lepingu üle on katki jäetud, ei taha töölistes tööd enam edasi jätkata. Tariifi lepingu tähtsuse lõpeb 12. nowembril. Siis wõime oodata niisugust momenti, et kõikides trükikodades sama nähtus käes on, mis praegu Eesti kirjastusühisuse trükikojas. Pole siis ka imeks panna, et nüüd kumbki pool ennast ette walmistab. Kui teie ütlete, et streigiwabadus peab olema, siis arwan mina, et ka tööjätkamise, ehk nagu seda mõned nimetawad, streigimurdmise wabadus peab olema. Meie ei saa ju ühte wabadust jaatada ja teist eitada. Kui kõneldakse kasuahnitsemisest, siis leiate ju trükitööstuse ühisuste aasta aruanded „Riigi Teatajast“, kus need kõik ilmunud. Kõige rohkem on antud 20% diwidenti. Sellega ei saa ju osanikud oma pangalaenu protsenta makstud. Teisest küljest, kui trükikoda tõesti nii kasutoow ette wõte on, siis oli ju ometi ametiühisuste kesknõukogu oma trükikoja awamisel, nagu tal kord kawatus oli, siis oleks iga tööline oma weeringud sinna wiinud. Tegelik elu näitab aga muud. Selles ei ole midagi iseäralikku, kui teine pool, kelle huwides on tööstuse elushoidmine, ennast sellele momendile ette walmistab, et streigi korral tööstus mitte seisma ei jääks. Wõib ehk olla, et Eesti kirjastusühisus mõne wormiwea on teinud. Wõib olla, oleks mina seda ehk teisiti teinud, kas wõi masina koju wiinud ja seal oma naise ja lapsed wälja õpetanud. (Naer. Paremal poolt: Oleks tasku pannud.) Ei, tasku ta küll ei mahu! Kuid ühte peab küll ütleva, et see töö, mida masinatel tehtakse, nii kunst polegi. Praeguse lepingu põhjal ei tohi enne inimest lasta masina ligi, kui ta 4 aastat on käsiladu õppinud. Inimestele, kes masina mehhanismi tunnawad, ei ole aga rohkem tarwis, kui 13 nädalat ladumise äraõppimiseks. Olen näinud trükikojas ka inimesi, kes 13 kuuga ei ole nii kaugele saanud, kui teine 2—3 nädalaga. Seal see streigi põhjus ongi. Keegi mitte käsiladu oli esimest korda klahwi peale wajutanud, täht kukkus alla ja kogu riik on kära täis. Esimene moment lasti trükitöölise poolt õieti mööda, sest teises kohas on ladumismasin 3 kuud käimas, üle 30-ne iuimese on wälja õppinud ja nendest laowad 80% rohkem, kui meie praegune töowiljakus on. Nende hulgas on inimesi, kes tunnis kuus ja pool tuhat tähte ära

laowad ja selles see asi, et wiimased hädakorral tööle wõiwad hakata, seisabki. Eesti kirjastusühisuse trükikojas olla keegi masinapreili ladumismasina klahwi peale wajutanud ja 120 meest jätsid töö seisma. Mitte sellepärast, et seal lepingu rikkumine ette tuli, sest ega see lepingu rikkumine nii tähtis ei olegi, nimelt et ühes ruumis wõib klahwi peale wajutada ja teises mitte — Eesti kirjastusühisus oleks wist ka palju õigemini teinud, kui ta selle masina oleks mujale wiinud, sest gaasi ja elektrit, mida masina töötamiseks tarwis, leidub kogu linnas. Aga asi ei seisa, mu härrad, mitte lepingu rikkumises, mille üle siin waieldakse. Härra minister seletab, et lepingut on rikutud ja ei ole ka rikutud. Härra Palwadre, kui jurist seletab, et lepingut on selles ja selles paragrahwis rikutud. Töölised on arwamises, et lepingut on rikutud, tööandjad — et ei ole. Need waidlused on ainult asja segamiseks wälja mõeldud. Terwe asi seisab selles ettewalmistamises, millega tahetakse tööseisakut ära hoida. Ei saa ju ka ütelda, et ühel wõi teisel poolel oma jagu süüdi ei oleks. Praegune leping on sarnane, mis ainult palgad ära määrab, kuid mitte tööwiljakuse. Iseseiswad sotsialistid ja kommunistid ütlevad otsekohe, et neid ainult palk huwitab. Kunni wiimase ajani olid käimas läbirääkimised uue tariifilepingu üle. Neil läbirääkimistel teinekord oli kuulda päris elujõulisi mõtteid, kuid sealsamas selgus, et inimesed on terroriseeritud. Mõnes trükikojas on juhtumisi ette tulnud, kus inimesed on joobnud oleku pärast tagandatud, aga seal selgub, et töölised on neid ise purju jootnud, et neist lahti saada. Terroriseerimisi on, ja see takistab töö wiljakat edasijõudmist.

Käesolew arupärimine on üks wäikene episood ja tema juured peituvad palju sügawamal. Ma olen kindlas arwamises, et meie kord ometi selle kesktee leiame, kus trükitoölised ja ka ettewõtjad arusaawad, et siin ühine pind mõlema poole koostöötamiseks. Kordan, et minu teada niisugust kapitaali pealetungimist ei ole, mis oleks juhitud kollektiiv-lepingu mahakiskumiseks. ja ametiühisuse lõhkumiseks. Isegi uue lepingu esimeseks peal-

kirjaks on kohe, et see leping tehtakse selle ja selle töökoja juhatusel ja Tallinna trükitoöliste ühisuse wahel, kes kuulub üleriiklisesse trükitoöliste ühisuste liitu. Aga pealkirjast palju kaugemale ei saadud. Kui ettewõtjate poolt hakati 47-tunnilist töönädalat nõudma, siis öeldi, et see ei ole töölistele wastuwõetaw, ja nõuti 46-tunnilist. Kui hakati töönormidest rääkima, siis wastati, et piitsaplakutajaid meie oma kannule ei taha. Seisukord on sarnane, et kui praegune konflikt laiemale läheb, siis seisame riikliselt raske katsumise ees. Pean ütlema, et ka töösturite poolt on streigi ärahoidmiseks ettewalmistusi õige tugew — vähemalt, kui nad streigi ajal raamatuid trükkida ei saa, siis ajalehed ilmuwad korralikult, nagu praegugi „Päewaleht“. Teatawasti oli hiljuti põhjamaa ajakirjanikkude kongress, kus wõeti resolutsioon wastu, et ajakirjanikud sarnaste konfliktide puhul igasuguste abinõudega ajalehte wälja anda peawad katsuma. Ja kui sarnane moment meil käes on, siis teadku igaüks, et konflikti on wälja kutsunud äärmised inimesed mõlemalt poolt. Igatahes arusaaja tööline ja arusaaja ettewõtja ei ole seda momenti mitte tahtnud.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on korra kohta rkl. Kerem'il.

A. Kerem (rhw.): Kuna meie käesolewa päewakorraga waewalt hommikusel koosolekul lõpule jõuame ja juhatusel ette on näha, et õhtuse koosoleku päewakorrast awalikkude keskkoolide seadus wälja jääb, siis teen ettepaneku praegu koosolekut lõpetada ja pooleliolewaid läbirääkimisi jätkata õhtuse koosoleku päewakorra piirides.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepaneku kohta sõna ei soowita. Ettepanek on tehtud käesolewat koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu. Sellega on otsustatud koosolekut lõpetada. Siis on ettepanek tehtud, pooleli olewaid läbirääkimisi ja käesolewa koosoleku päewakorras arutamatajäänud punkte õhtuse koosoleku päewakorda wõtta. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 1.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **W. Pezold**.

